

*Біблійна історія та
християнська етика*

1 клас

Хрестоматія для читання у колі сім'ї

З благословення Високопреосвященнішого Митрофана,
архієпископа Білоцерківського і Богуславського

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (Лист
МОНМС України №14/18-Г-715 від 17.08.2011 р., протокол комісії №8 від
21.07.2011 р.)

Рецензенти:

- Н.І. Клокар,** кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Київського
обласного інституту післядипломної освіти педагогічних
кадрів
- В.В. Яблонський,** методист християнської етики Київського обласного
інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів

Біблійна історія та християнська етика. 1 клас: Хрестоматія для читання у колі
сім'ї / Упоряд. І.Г. Ковровський, Л.А. Мартиненко – Біла Церква: , 2008. –
с.

Хрестоматія є складовою частиною навчально-методичного комплексу і
містить оповідання, вірші, легенди, казки та притчі, з яким діти знайомилися
під час заняття. Матеріал хрестоматії призначений для читання у сімейному
колі для кращого засвоєння матеріалу.

© Ковровський І.Г., Мартиненко Л.А. (упорядники), 2008

І. Світ, наповнений любов'ю

До заняття 1

Я пізнаю світ. Краса навколишнього світу. Діти і природа

Свято

Маленьке мишенятко з'явилося на світ! – дзвінко виспівували птахи, розносячи цю новину на всенький ліс.

– Свято! Сьогодні свято! День народження Мишеняти!

Усі в лісі радісно поспішали побачити малюка. Щороку Мишеня чекало на цей день. Йому здавалося, що свято буває тільки раз на рік, а решта днів сірі й сумні, як він сам.

Мишеня мріяло тільки про своє свято, не помічаючи нікого й нічого довкола себе. Та незабаром усі забули про нього, і свято пішло, здавалося, назавжди.

– Мені нудно й самотньо... – бурмотіло Мишеня.

– Умій радіти! – прошепотів хтось. Мишеня озирнулося й побачило квіти, дерева, небо й сонце.

– Як гарно! – здивувався малюк. І раптом почув, як птахи дзвінко виспівують на всенький ліс:

– Сьогодні свято! День народження Зайченяти!

– Ура! Свято повернулося, – зраділо Мишеня й поспішило привітати нове народження.

Тепер, коли Мишеняті ставало часом трішечки сумно, воно згадувало почуті слова: «Умій радіти!» – і свято було завжди з ним.

Л. Горбатенко

До заняття 2

Мудрість створеного світу. Творець. Дні творення

На крилах мрії

Жила-була на світі гусениця-мрійниця. Усі її родичі цілісінькими днями смакували соковитим листячком на галузках дерев, а вона годинами замріяно дивилася в небо. Їй дуже-предуже хотілося помандрувати разом з пухнастими хмаринками, стати такою ж легкою й невагомою, як вони. Або ж гарненькою, як оті он квіти на сусідній галявці.

Помітило мрійливу гусеницю золотooke сонечко та й каже:

– Можна все життя снувати вабливі мрії, гойдаючись на листочку. Затям: аби твоя мрія стала реальністю, треба потурбувати себе. Якщо ти не справлятимеш лежня, я подарую тобі свій промінчик, а ти до ранку змотаєш його в клубочок. І тоді твоя мрія здійсниться.

Гусениця радо взялася до праці, не даючи собі і вгору глянути. Вона змотувала ниточку за ниточкою, так що незабаром і її самої не стало видно, а промінчик усе не закінчувався.

– Мені вже несила тримати цей клубок! – прошепотіла гусениця, ледь не падаючи з утоми. Але, згадавши про мрію, закрутилася ще жвавіше, обсновуючи себе, доки останню ниточку від сонячного промінця нарешті згорнула в кокон. Наша мрійниця була така виснажена, що миттю заснула в шовковистих нитках.

На ранок сонечко щедро винагородило працелюбну гусеницю: золотисті нитки перетворилися на чудові крильця, а сама вона – на метелика.

– Ой, які гарніюсінські крильця! – вигукнула колишня гусениця.

– Тепер вони твої, – усміхнулося сонечко.

Так ось вона, мрія! Метелик спурхнув і полетів з квітки на квітку. Він був легкий і надзвичайно чарівний. Його крильця мінилися в сонячному промінні, наче вмита дощем веселка літньої днини. Хмаринки, пропливаючи вгору, привітно кивали йому кудлатими головами. А внизу, на землі, сиділи подружки-гусениці і з подивом дивилися в небо...

Л. Горбатенко

До заняття 3

Світ природи. Постійність та змінність Божого світу. Пори року. Спостереження за природою

Барви року

На світі безліч кольорів – усяких, скільки треба...

Я випускаю голубів у синій простір неба.

Зелений килим тче весна – дочка води і сонця.

І лунко падають з весла краплинок срібні гронця.

Червоних, синіх, жовтих барв дало поляні літо.

Суниць у жменю назбирав мій друг – русявий Кіто.

Нас обдарує щедро сад, коли настане осінь.

Не падолист, а жовтопад яснитиме у просинь.
Зима своїх діждеться прав – снігам відчинить двері,
щоб я стрімку лижню проклав – як риску на папері.

В. Лучук

Чиї квіти найгарніші?

Одного разу засперечалися пори року: чиї квіти найгарніші?

Тупнула чобітком Весна – і де сніг лежав, струмки задзюрчали.
Зазеленіла травиця. Земля вкрилася підсніжниками, пролісками,
анемонами, нарцисами...

– Мої квіти – найкращі, – мовила Весна.

– Ні, – заперечило Літо.

Змахнуло сонячним капелюшком – і враз заквітчало ліс і поле. З
духмяної конюшини збирає солодкий сік джміль. У гаях, на долах і на
луках побачиш волошку, материнку, іван-чай. Ніжно визирають з
трави зірочки гвоздики. Щедрі барви літа!

Аж холодом від заздросців війнула Осінь. І зблякли килими Літа.

– Мої квіти не гірші, – так сказала Осінь і повела багряним
рукавом.

Зацвіли верес, цикорій, гусячі лапки. Вдруге кульбаба і
конюшина розквітли...

А що ж Зима? Засипала снігом і ліс, і луки, і поле. Снігом дороги
й дахи вкрила. Її квіти живуть за склом оранжереї: цикламени,
бегонія, орхідеї.

Б. Вовк

Сніг і підсніжник

Все має свій колір, усьому Бог дав якусь барву. А снігові сказав:

– Колір добери собі сам.

І пішов сніг шукати собі кольору. Просив у трави:

– Травичко-зеленичко! Дай мені свій зелений колір!

Засміялася трава:

– І я зелена, і листя дерев зелене, – ніхто тебе не впізнає. Краще
попроси у фіалки.

Фіалка сказала, що її вбрання дуже скромне, і в такому одязі на
сніг ніхто й не гляне. Може б червона рожа дала свій колір. Але й
горда рожа відмовила.

Ходив сніг і ходив, просив і просив... Нарешті звернувся зі
слізьми до підсніжника:

– Маленька моя квіточко! Білий мій дзвіночку! Дай мені свій колір. Дуже прошу. Бо буде зі мною, як з вітром, що такий недобрий, бо ніхто його не бачить.

– Та моя одежа простенька дуже. Але як тобі подобається, бери собі – зглянувся ласкавий підсніжник.

Забрав сніг колір у підсніжника, і з того часу став білим. Але відтоді не любить він жодної квітки. А підсніжника пестить і голубить, як рідну дитину.

За М. Золотницьким

До заняття 4

Людина – вінець творіння. Душа людини. Життя перших людей у раю

Незабудка

Після створення Богом світу кожній тваринці і рослині нарікалося ім'я та давалося особливе призначення. Адам ходив поміж створіннями і повторював кожному його ім'я і призначення доти, доки кожен запам'ятовував усе, що його стосувалося. Одна малесенька квіточка пропускала всіх поперед себе, боячись, що її затопчуть. Вона не зводила своїх очей з Господа, зачарована Його величчю і красою. Вона чула, що говорять і про неї, але її блакитні оченята бачили лише Творця, і Йому Одному було відкрито золоте сердечко.

У блаженному захопленні квіточка зрозуміла, що нічого не пам'ятає з того, що про неї було сказано. Листочки зовсім нахилилися до землі, а пуп'янки залилися сором'язливим рум'янцем.

Малесенька рослинка слабким голосочком заблагала:

– Боже Великий, Творче неба і землі! Прости мене! Я не могла відірвати свого погляду від Твоєї Величі й забула все, що треба було запам'ятати. Повтори хоч мою назву, прошу Тебе! Я її ніколи більше не забуду...

Творець з любов'ю опустив Свої очі і побачив блакитну квіточку.

– Не буде вважатися тобі виною те, що ти забула своє ім'я. Мене лише не забудь!

Господь пішов далі, а квітка так і лишилась у блаженному захопленні від даного їй прекрасного імені. З того часу вона стала улюбленицею всіх людей і називають її Незабудкою.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

Притча про працю

Жили собі двоє братів і в кожного було чималенько дітей. Підросли діти і потроху ставали все ледачішими, сподіваючись жити за рахунок батьківських капіталів.

Одного разу покликав господар своїх племінників і каже:

– Знали ми з вашим батьком такий день, що коли добре попрацюєш, то після нього впродовж усього року можна спочивати. Забув я, що то за день. Спитайте у свого батька, він, мабуть, пам'ятає.

– Тату! Назви нам той день, що коли добре попрацювати, на весь рік вистачить.

Зрозумів батько, про що йдеться, та й каже:

– Забув і я назву того дня. Але раджу вам один рік попрацювати щодня, і тоді побачимо, що це за день.

Послухалися діти батька. Сумлінно працювали, але не помітили чарівного дня. Батько порадив поділити рік на весну, літо, осінь, зиму – може, простіше буде віднайти потрібний день. Знову пошуки не принесли розгадки. Поділили рік на 12 місяців, і все продовжували шукати один заповітний день. Та поки шукали, діти звикли працювати щоднини і відчули вигоду від наполегливої праці, стали заможними, а найголовніше – навчилися цінувати час і плоди невтомної праці...

Щоб добре було не лише на землі, а й на Небі, треба щодня дбати про нетлінну душу, працювати над собою і Бога не забувати.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

До заняття 5 Турбота Творця про нас

Притча про пальці

Пальці на одній руці почали сперечатися, хто з них старший.

– Я найстарший, адже всі мене називають Великим!

– Я старший, бо коли комусь щось показують, чи наказують, то це роблю я! – кричав Вказівний.

– Станьмо в ряд! – командував Середній. – Хто з нас найвищий?!

– Не згоден з вами, – хизувався Безіменний. – На кому виблискує діамантами перстень? На будь-кого коштовностей не вдягають!

– Помиляєтесь усі! – запротестував Мізинець. – Коли треба на всіх страху нагнати, коли своє хтось доводить і кулаком б'є по столу, то це ж я б'ю, а не хтось із вас!

Чув суперечку стіл.

– Замовкніть усі! Бачите яблуко на тарілці? Хто його візьме, той з вас і найстарший, – мовив він.

Кожен палець намагався взяти з тарілки яблуко, та як не вовтузилися вони по черзі, нічого не виходило.

– А візьміться гуртом за яблуко! – повелів стіл.

Яблуко опинилось у руці, бо кожен палець виконував свою роботу...

Так і поміж людей. Усі ми – діти Божі, всі однаково милі і дорогі Йому. У Бога немає старших і менших. У Бога є ті, хто ближче до Нього, і ті, які своїми власними гріхами віддаляють себе від Бога. Бог однаково кличе до Себе всіх, та не всі хочуть чути голос Божий, не всі до Нього йдуть...

(За збіркою «Хвилинка святості»)

До заняття 6

Ангельський світ. Ангел-хранитель. День тезоімеництва.

Традиція святкування: вітання рідних, друзів

Дівчинка з Ангелом

Маленьку дівчинку насварила мама, – ні за що! Стоїть дівча, плаче: гірко на душі, образливо. Каже:

– Ангеле мій Охоронителю, чому ж ти не вступився за мене? Я ж Бога люблю, до церкви ходжу, молюся й нікого не ображаю...

Аж раптом чує, хтось питає:

– Чи так це?

– Так! – запевнила здивована дівчинка і вмить перестала плакати.

– Я ніколи не грішу й нікого не ображаю.

– Чи так це? – вдруге перепитав хтось.

Дівчинка замислилась і знов помолилася:

– Ангеле мій Охоронителю, може я щось забула, може чим згрішила, врозуми мене, відкрий мені очі, допоможи мені!

І з'явився біля неї Ангел, сяючи неземним світлом та невимовною красою. Він відкрив велику книгу, і дівчинка побачила в ній кожний день свого життя. Вона побачила, скільки разів із самого малечку

вона засмучувала маму, завдавала їй прикростей, ображала її ділом, словом і навіть думкою і найчастіше навіть не помічала того.

«О, яка я була жорстока, яка неуважна! Я думала тільки за себе і ніколи не думала, як важко буває зі мною мамі! А як часто я ображала своїх товаришів: хапала собі найкраще з-перед усіх, висміювала, кепкувала, передражнявала їх... Ой, скільки поганих слів я наговорила!.. Та невже це я?! Ой, як соромно!..»

А це що таке чорне? Матінко рідна! Та це ж написано про те, коли я когось штовхала, біла; а ось написано, коли я вкрала собі чужу ляльку і думала, що цього ніхто не бачить, а Бог усе бачив... Господи, та невже це така моя книга?! Яка вона некрасива! І всі мої негідні вчинки будуть читати перед усіма і перед лицем Самого Бога! Як же мені тепер це виправити, як це стерти?!..»

І вона гірко-прегірко заплакала. Але то були вже не злі сльози образи, а добрі сльози каяття. Вони наче змивали з дитячого серця усе нечисте й недобре, що вона накоїла за свого життя. І от диво: чорні, страшні гріхи, записані в книзі, стали бліднути, бліднути, доки не зробилися... зовсім невидимі!..

Дівчинка стояла серед кімнати, і хоч вона вже не бачила свого Ангела, але відчувала, що він поруч. Вона полегшено зітхнула і витерла сльози. А потім пішла в другу кімнату, підійшла до мами і тихо сказала: «Матусю... прости мені».

Г. Куземська

До заняття 7

Плоди земні. Хліб земний та небесний. Розповідь про мандрювання зернятка

Таткова порада

Хлопчина вбіг із двору в хату,
До тата голосно гука:
– А я провідав у лікарні
Свого найкращого дружка.
Тож правда, тату, я – чутливий
І маю серце золоте?
Замисливсь тато на хвилину
І так сказав йому на те:
– Коли тебе в тяжку годину

Людина виручить з біди, –
Про це добро, аж поки віку,
Ти, синку, пам'ятай завжди.
Коли ж людині щиросердо
Ти зробиш сам добро колись,
Про це забудь, аж поки віку,
Мовчи й нікому не хвались!

Л. Компанієць

Зернятко

Тато прийшов з роботи радісний.

– Поглянь, що я тобі приніс, – він розкрив свою величезну долоню перед носом Єгорки.

– Яке маленьке! – подивився хлопчик на зернятко в татовій руці.

– Маленьке, та золоте.

– Золоте? Справді?!

– Авжеж, справді.

– Ні-і, – хлопчик мотнув головою, – воно не блищить, як мамина обручка.

– Золоте не тільки те, що блищить. Золоте те, що добро приносить. Принеси-но горщика, ми земельки в нього насиплемо й зернятко наше посіємо. Гарненько поллемо. Тепер треба зачекати.

– Чого зачекати? – здивувався хлопчик.

– Незабаром побачиш.

Час ішов непомітно. У горщику проклюнувся зелений пагінець. Єгорка старанно поливав своє «золото». І ось наприкінці літа на сонячному віконці з'явився колосок із зернятками.

– Тату, вони такі самі, як те, що ми з тобою посадили.

– Так, тільки зерняток тепер багато, – тато посміхнувся. – Одного не стало, щоб народилося багато. Те зерно золоте, котре життя дає. Нехай і в твоєму серденьку ростуть тільки золоті зернятка добра.

О. Шилижинська

Про хліб

– Не кидайсь хлібом, він святий! –

В суворості ласкавій,

Бувало, каже дід старий

Малечі кучерявій.

– Не грайся хлібом, то ж бо гріх! –

Іще до немовляти,
Щасливий стримуючи сміх,
Бувало, каже мати.
Бо красен труд, хоч рясен піт,
Бо жита дух медовий
Життя несе у людський світ
І людські ріднить мови.
Хто зерно сіє золоте
В землі палку невтому,
Той сам пшеницею зросте
На полі вселюдському.

М. Рильський

Пам'ятка про хліб

- Хлібом годує тебе народ. Ніколи не забувай про це!
- Куди б не закинуло тебе життя, пам'ятай про хліб, яким тебе годували.
- Щоденно чесно заробляй свій хліб, будь терплячим і мужнім у повсякденній праці.
- Пам'ятай, що тільки чесному хлібові у нас честь.
- Твої батьки дали тобі свій перший хліб. Твій обов'язок – дати їм останній.
- Чи дадуть тобі твої діти шматок хліба на старість – залежить від тебе самого.
- З дитинства привчайся бачити в хлібові живу душу рідної землі, сонця і неба, вчися бачити в ньому працю всіх, хто віддає хлібові все своє життя.
- Старші люди вміють вирощувати хліб – шануй їх за це, вчися в них.
- Не відрізуй собі шматка більшого, ніж спроможний з'їсти. Пам'ятай про тих, кому через це може не дістатися ні крихти.
- Пам'ятай, твоє ставлення до хліба виховує інших. Якщо людина попросила в тебе хліба, переламай свій шматок надвоє, навіть якщо він у тебе останній.
- Будь непримиренним, якщо бачиш грубе ставлення до хліба.
- Шануй у хлібові людську мудрість, історичне минуле і сьогодення.
- Головним твоїм годувальником завжди був народ. Намагайся віддячити йому за хліб усім добром, на яке тільки ти здатний.

Пам'ятай, земля дужа нашими турботами про неї. А все, що є на землі, дає нам Господь. Землю слід берегти, дбати, щоб не бідніла вона, а примножувала свої родючі сили.

До заняття 8
Світ потребує нашої любові. Бережімо красу природи!

Хто придумав бегемота?
Хто створив наш світ прекрасний,
Хто так добре все зробив,
Щоб світило сонце ясне,
Вітер віяв, дощик лив?
І чия оце робота –
Річка, пагорбок, сосна?
Хто придумав бегемота,
Крокодила та слона?
Хто розводить риб у морі
І суніці у лісах,
Хто розсипав в небі зорі
Та проклав Чумацький Шлях?
Хто звелів бджолі маленькій
Мед збирати із квіток?
Звідки має соловейко
Свій чудовий голосок?
В небі хто малює хмари
І веселку, мов місток?
І чому духмяний, гарний
Квітне під вікном бузок?
Друже, вір у Боже Слово,
А не тим пустим словам,
Що усе це випадково,
І що світ з'явився сам.
Йди до світла, йди до правди,
Що пільму перемогла.
Лише Бог достойний слави,
Він Творець, Йому хвала!

М. Дель

Не хочу!

Метелика ловити я не хочу:
Він – квітка неба, хай живе собі!
Хай крильцями барвистими тріпоче,
Щоб радісно було мені й тобі.
І квітку лісову не стану рвати,
Її додому я не понесу,
Бо вдома їй джмеля не погойдати
І не попити ранками росу!
І ні стеблинку, гілку чи травинку
Я не ображу: це – страшений гріх!
Бо в кожній з них живе тремка живинка,
Що світиться довірою до всіх.

А. Костецький

Вибір

Жили на землі працелюби, і був у них чудовий сад. Різні плоди визрівали на деревах, а під ними дивовижним килимом стелились пахучі квіти й соковиті ягоди. Чарівні аромати свіжості й стиглості линули навколо. Але найчудовішим була музика, що бриніла від кожного деревця. Чарівний спів птахів сповнював найменшу билинку цього саду радістю.

Люди любили й берегли свій край, так само як птахи свої гнізда – навіть найменша пташка старанно доглядала своє кубельце. Гілочки, листя та пір'їнки в кожному гніздечку були підібрані й складені так охайно та майстерно, що це могло здивувати будь-кого.

Лихо обминало цю світлу землю, та одного разу прилетів вітер чвар і розбрату й посіяв між людьми ворожнечу. Мудрі люди спалили зерна непорозуміння, але багато хто зберіг у собі злість і заздрість. Потемніли їхні обличчя, і перестали вони бачити й чути красу.

Люди витоптали в саду квіти й траву – де й узялися хвороби. Спалили плоди – і пропало щастя. Почали розкидати пташині гнізда – і не стало їхніх хат. Убили пташеня співочого птаха – і божевілля заволоділо їхніми душами. Почалися війни, і прийшла смерть.

Але мудрі люди зберегли любов. Стали вони сіяти квіти та вирощувати трави, насаджувати дерева, зігрівати пташенят та доглядати їхні гніздечка. Радість завітала до їхніх осель, і світло було з ними. Отак і донині – щастя Землі залежить від людей.

Л. Горбатенко

II. Моя родина

До заняття 9 *Наш рід. Ми – християни*

Твоя сім'я. Родовідне дерево

Одного хлопчика запитали, як звать його бабусю. А він і не знав.

– А як же ти дідуся кличеш?

– Діду, дайте меду.

Смішно, та не дуже. Більше сумно, що є такі хлопчики. Може, вони позабували, як тата і маму звать.

– Е-е-е, – каже дід Петро. – Хто не мав коріння, той – як перекотиполе. Куди вітер подме, туди й котиться.

А гарні дітки знають свій рід: і батьків, і дідів, і прадідів, і прапрадідів знають. Вони мають такий альбом фотографій своїх родичів із добрим словом про них. І складають родовідне дерево. Воно коренисте, гіллясте, а що гілка, то й член красного роду. Чим глибше коріння в такого дерева, тим міцніше воно стоїть на землі.

А яке коріння у твого дерева?

Д. Чередниченко

Бабуся

Прийшов до Бориска товариш. Товариш сказав:

– Здрастуйте, бабусю!

Бориско весело підштовхнув його ліктем.

– Ходімо, ходімо! Можеш із нею не вітатися. Вона стара старушенція.

Бабуся обсмикнула кофту, поправила хустину і тихо поворушила губами:

– Образити – що вдарити, приголубити – треба слово шукати.

А в сусідній кімнаті товариш казав Борискові:

– А з нашою бабусю завжди вітаються і свої, і чужі. Вона у нас головна.

– Як це – головна? – поцікавився Бориско.

– Ну, старенька... всіх зростила. Її не можна кривдити. А чого ж ти зі своєю так? Гляди, батько прочухана дасть за це.

– Не дасть! – насупився Бориско. – Він сам з нею не вітається.

– Та ми свою бабусю не кривдимо, – зашарився Бориско. – Вона у нас... сита і здорова.

Прощаючись із товаришем, Бориско затримав його біля дверей.

– Бабо, – нетерпляче гукнув він, – іди-но сюди!

– Іду, іду! – зашкутильгала з кухні старенька.

– Ось, – сказав товаришеві Бориско, – попрощайся з моєю бабусею.

Після цієї розмови Бориско часто ні з того, ні з сього запитував у бабусі:

– Кривдимо ми тебе?

А батькам сказав:

– Наша баба – краща за всіх, а живе гірше від усіх – ніхто про неї не піклується!

– Хто це тебе навчив батьків осуджувати? Гляди мені, малий ще!

І, розхвилювавшись, накидалися на бабусю:

– Це, мабуть, Ви, матусю, дитину підбурюєте? Якщо невдоволені нами, могли б і самі сказати.

Бабця, м'яко всміхаючись, хитала головою:

– Не я вчу, життя вчить. А вам би, дурненькі, радіти треба, для вас син зростає. Я своє віджила на світі, а ваша старість ще попереду. Що уб'єте, те не вернете.

В. Осєєва

Бабусина молитва

Скроні посивілі і невтомні руки,
Це моя бабуся, це моя голубка.
Хоч втомилась дуже, та не зможе спати,
Буде у молитві Господа благати.

Приспів:

Бабусина молитва спасе і збереже,
Бабусина молитва від бід застереже,
Бабусина молитва звучить у тишині,
І так спокійно з нею мені.

Тільки ця молитва відверта тривогу,
Тільки ця молитва вказує дорогу,
Якщо я втомлюся, а може, заблукаю,
Бабусину молитву я тоді згадаю.

До заняття 10
Мамині радощі та турботи

Гарне слово

Мама! Мама! – гарне слово,
Тільки скажеш – все готове!
"Мамо, кашки!" – кашка є.
"Мамо, чаю!" – вже наллє.
"Мамо, спатки!" – вже роздітий,
І у ліжку, і укритий.
"Мамо, ніжку зав'яжи!"
"Мамо, казку розкажи!"
Мама! Мама! – гарне слово!
Тільки скажеш – все готове!

Б. Лепкий

Недогадлива донька

Неля сиділа в кріслі й читала книжку. Мама мила підлогу. Стомлена, вона раз у раз зупинялася, розгинала спину. Дівчинка попросила її:

– Мамо, ти посидь. Не треба так поспішати.

Та мама спішила: сьогодні вона з донькою має йти в ляльковий театр. За хвилину Неля знову озвалася:

– Мамо, ну відпочинь же трішки!

Мама, не підводячи голови, мовчки дотерла підлогу.

Потім заходилася мити вікно в кухні. Неля відклала книжку, ходила за матір'ю, заглядала то з одного, то з другого боку, не замовкала:

– Хіба неодмінно сьогодні? Можна й завтра прибрати в кухні...

А мама чомусь посміхалась і, поспішаючи, поралася далі.

Пообідавши, Неля почала швидко одягатися. А мама, наче навмисне, шукала собі якоїсь роботи: мила тарілки, чистила виделки і ложки. Донька нарешті розсердилася:

– Мамо, ну яка ж бо ти... справді! Ввечері почистиш! І так уже стомилася. А в театрі дрімати будеш. Скажеш: "Нецікаво".

Мати сумно глянула на доньку, зітхнула:

– Ти, Нелю, наче й жалієш мене, але жаліти по-справжньому не вмієш.

– А як треба? - здивувалася недогадлива Неля.
А здогадатися ж було зовсім неважко.

За В. Багіровою

Мати й діти

Хто вас, діти, щиро любить,
Хто так ніжно вас голубить.

Як недужі цілі ночі,
Не стуляє свої очі?

– Люба матуся.

Хто колисочку гойдає,
Хто вам пісеньки співає?
Хто вам казочку розкаже,
Хто вам лялечку покаже?

– Рідна матуся.

Коли діти ви ліниві,
Неслухняні, пустотливі,
Як буває іноді.

Хто ж то сльози лле тоді?

– Все ваша матуся.

Б. Лепкий

Багатий і бідний

(Італійська казка)

На березі озера сидять два хлопчики і розмовляють. Старший, добре одягнений, говорить молодшому, бідно вбраному:

– У тебе таке красиве волосся, ну справжнє золото!

– Ох, якби воно справді було золотим! Тоді моїй матері не треба було б так багато працювати.

– У тебе є мама?! – захоплено вигукнув багатий хлопчик.

– Та ще й яка! Скільки себе пам'ятаю, вона розповідає мені цікаві історії, доглядає мене, лікує, коли я хворію. Вона латає мій одяг. У дитинстві мама співала мені пісень, коли у темну ніч мені ставало страшно від завивання вітру і крику сов. Звичайно, у мене є мама.

– А в мене матері немає, – зітхнув старший хлопчик. – Вона померла, коли я народився. Всі ці землі та все, що на них росте, і всі будинки належать моєму батькові, а у батька тільки один син я. У замок, в якому я живу, навіть справжній принц у гості приїжджав. А кімната, в якій я сплю, оббита шовком. У ній світяться золоті люстри,

підлога встелена такими товстими килимами, що в них потопають ноги. У мене стільки слуг, що я не всіх їх знаю.

– А хто розповідає тобі цікаві історії?

– Я читаю книжки.

– А хто тебе доглядає?

– Моя старша годувальниця.

– А хто сидить біля твого ліжка, коли ти хворий?

– Мій лікар.

– А що ти робиш, коли серце твоє переповнюється смутком?

– Тоді я плачу.

І тут бідний хлопчик підвівся, і, взявши багатого за руки, зі сльозами на очах співчутливо похитав головою.

– Чому ти плачеш? Що з тобою? – спитав багатий хлопчик.

– Мені шкода тебе. Ніколи б не подумав, що є на світі люди, бідніші за мене.

Молитва за маму

У мене найкраща у світі матуся.

За неї до Тебе, Пречиста, молюся.

Молюся устами, молюся серденьком

До Тебе, небесна Ісусова Ненько.

Благаю у тебе дрібнимим словами

Опіки та ласки для любої мами.

Пошли їй не скарби, а щастя і долю,

Щоб дні їй минали без смутку, без болю.

Рятуй від недуги матусеньку милу,

Даруй їй здоров'я, рукам подай силу,

Щоб вивела діток у світ той, у люди,

Щоб ними раділа – пишалась усюди.

За це я складаю в молитві долоні

До тебе, Царице на сонячнім троні.

Молюся устами, молюся серденьком

До тебе, небесна Ісусова Ненько.

Р.Завадович

До заняття 11
Шануй своїх батьків

Батько й мати

Як мені вас не любити,
Рідний батьку, нене?
Та ж ви мене годували
І дбали про мене.
Батько розуму навчає,
Мама приголубить,
Ніхто мене так на світі,
Як вони, не любить.
Дай же, Боже, щоб я виріс,
В школі гарно вчився,
Щоб я батькові і неньці
Добре відплатився.

Б. Лепкий

Сьома дочка

Було у матері сім дочок. Ось поїхала одного разу мати в гості до сина, а син жив далеко-далеко. Повернулася додому аж через місяць.

Коли мати ввійшла до хати, дочки одна за одною почали говорити, як вони скучали за матір'ю.

– Я скучила за тобою, немов маківка за сонячним променем, – сказала перша дочка.

– Я ждала тебе, як суха земля жде краплину води, – промовила друга дочка.

– Я плакала за тобою, як маленьке пташеня за пташкою, – сказала третя.

– Мені тяжко було без тебе, як бджолі без квітки, – щебетала четверта.

– Ти снилась мені, як троянді сниться краплина роси, – промовила п'ята.

– Я виглядала тебе, як вишневий садок виглядає соловейка, – сказала шоста.

А сьома дочка нічого не сказала. Вона зняла з ніг матусі взуття й принесла їй води в мисці – помити ноги.

В. Сухомлинський

До заняття 12

Любов – основа родинної єдності

Маленький герой

Ви питаєте, напевно, хто цей маленький герой? Це мій знайомий хлопчик. Я розповім, чому називаю його маленьким героєм. Він весело працює, не дивлячись на те, що його спіткало велике горе. На горищі, де живе цей хлопчик, лежать його хворі мама і тато. Мій герой розносить по місту газети і цим заробляє на хліб для престарілих батьків.

Він ніжний і ласкавий з ними, і немає у них нікого дорожчого у світі за цього рідного маленького годувальника. Буває так, що цілу ніч він доглядає за хворими, а вранці, тільки-но почне світати, хлопчик береться знову за свою роботу. А відпрацювавши день, спішить на своє горище, і несе їжу своїм батькам.

Від такої любові свого єдиного сина легше стає хворій матері. А хлопчик сидить біля її ніг і думає:

«Хто вигодував мене своїм молоком? Хто носив мене, беззахисну дитинку, на руках, зігріваючи своїм теплом? Моя рідна матінка. Коли я хворів і плакав, хто сидів біля мене дні і ночі, заспокоюючи і пестячи мене? Моя добра мама.

Хто боявся і гаряче молився, щоб я не помер? Хто працював у поті чола, щоб заробити мені на ліки і одяг? Добра моя мама і мій дорогий тато.

Хто мив, одягав, любувався мною і цілував мене? Моя ніжна матінка.

Хто навчав мене говорити, навчав бути добрим і чесним? Моя добра мама і мій добрий тато.

Хто на зароблені гроші купив мені першу книжку? Хто платив за моє навчання в школі? Хто радів моїм успіхам? Мої дорогі батьки.

І тепер моїм обов'язком і радістю є любити, берегти і доглядати їх.

Ви старенькі, ви хворі, мої милі батьки, але мої руки сильні, тіло здорове, серце сповнене любові, і я вас буду охороняти і доглядати до кінця ваших днів, моя мила, моя ніжна, моя добра, дорога мамо і мій дорогий і добрий тату».

(За збіркою «Заповіді Божі в оповіданнях»)

Алтайська притча

Мирно жила в горах велика родина. Та якось вітер заніс на подвір'я зерно розбрату, яке почало проростати і позначатися на

взаємовідносинах між членами сім'ї. А імена в усіх були такими, що в перекладі на нашу мову означали: батько – Голова, мати – Серце, чотирьох синів звали Права Рука і Ліва Рука, Права Нога і Ліва Нога; дочок звали Правим Оком та Лівим Оком, а невісток – Рот, Зуб, Праве Вуха та Ліве Вуха.

Дійшло до того, що незначні суперечки переросли у відкриту сварку. Невістки пересварилися з дочками. Очі відмовилися бачити, Вуха не захотіли чути, Зуби переставали жувати; а Рот узагалі відкривався, коли сам того хотів, і не закривався, коли було конче потрібно. Ноги й Руки (сини) не знали, кого слухатись.

Руки спочатку робили все невпопад, а потім сказали:

– Досить! – і повисли, мов неживі.

Ноги тупцювали на місці або бігли, хто знає куди, доки сказали:

– До чого така робота! Краще зовсім не ворухитись.

Батько (Голова) спочатку не втручався у сварку молодих, а потім сказав:

– Я вас свого часу вчив добру-розуму, та ви не послухалися. Тепер я нічого більше не буду вам говорити.

Мати (Серце) журно промовила:

– Я щиро хотіла усіх примирити, та мене не послухалися. Живіть, як самі знаєте.

На подвір'ї запала тиша. Члени родини не звертали уваги одне на одного: Очі закриті, Вуха не чують, Рот відмовився приймати їжу, Голова не думає, Серце мовчить і ледь чутно б'ється, Руки й Ноги обважніли, не ворухаються. Минали дні, ніхто не хотів першим подати ознаки життя, всі лежали, а час робив своє – з'явилися пролежні, біль став нестерпним, усіх замучила спрага. Врешті-решт життя повисло на волосині. Батько подав знак братися за розум. Усі дружно схаменулися, помітили на подвір'ї високу бур'янину, що виростає з зернини розбрату, і викорчували її з коренем.

Сім'я запрацювала, як колись. Усі помирилися і почали знову щасливо і мирно жити...

Ця притча нам говорить про те, що коли в громаді нема ладу, взаєморозуміння, то не чекай там добробуту.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

До заняття 13
Творити непомітно добро людям. Життя святого Миколая

Миколай-угодник

Миколай-угодник – один з найулюбленіших святих нашого народу, з іменем якого пов'язано безліч переказів. Купці, мореплавці та мандрівники бачили у святому Миколаєві свого охоронця та заступника. Миколая шанували в Україні, вважаючи його покровителем війська Запорізького. Ще за життя його називали батьком сиріт, бідних, знедолених.

Народився він у місті Патар, що в Південній Італії, біля 280 року.

Після смерті батьків 17-річний Миколай роздав усе своє майно бідним людям і вирушив до Палестини поклонитися святим місцям. Повернувшись, він став священником. Відтоді Миколай допомагав усім, хто потребував його допомоги: зцілював хворих, рятував рибалок, запобігав стихійному лихові. Водночас Миколай був людиною скромною, носив простий одяг, їв один раз на день, недосипав, віддаючи нічний час молитвам.

Коли 19 грудня 343 р. Миколай помер, його поховали в соборному храмі міста Міри. У 1087 р. мощі святителя були перенесені у м. Бар, що в Південній Італії. Це сталося після того, як іноземні загарбники захопили місто Міри і спустошили його. 22 травня мощі святого перенесли до церкви Іоанна Предтечі. Відтоді у цей день також вшановують пам'ять святого Миколая.

До святого з різними проханнями звертаються як діти, так і дорослі. Він і зараз допомагає бідним, знедоленим, береже від стихійних лих на морі, застерігає від небезпеки.

А як же святкують свято Миколая в українській родині? Насамперед прибирають у хаті, прикрашають ікону святителя, готують приємні несподіванки ближнім, подарунки. А розпочинають день спільною молитвою до святого Миколая у храмі Божому.

Увечері майже в кожній оселі діти з нетерпінням чекають, коли завітає в гості святий Миколай. Він неодмінно має принести подарунки.

Святий Миколай знає все про дітей. Він протягом року стежить за їхніми вчинками. Якщо хлопчик або дівчинка гарно вчиться, слухає батьків, не ображає менших, чемний із старшими, то Миколай дарує йому найкращі подарунки. Коли ж дитина неслухняна, розбишакувата, то такому він дарує різку, – «щоб знав, як поводитися». Але святий Миколай все-таки вибачає діткам провини. Він дає їм змогу виправитися і навчає, як це зробити.

Трапляється, що святий Миколай не встигає провідати родину ввечері, тоді він обов'язково завітає вночі.

Ось чому дітвора з таким нетерпінням щороку чекає доброго Миколая. Адже святий завжди на боці менших, скривджених, беззахисних. Він не тільки обдаровує гостинцями, допомагає в біді, але й навчав, як бути добрим, чемним і розумним.

Святий Миколай

Замело снігами

Полечко і гай.

По стежинах білих

Ходить Миколай.

У його торбинці

Подарунки є:

Зайчикам пухнастим

Моркву роздає.

Білочкам – горішки,

Шишечок по п'ять –

Мають гострі зубки,

Хай собі хрумтять.

А рудій лисичці –

Пиріжків смачних,

Щоб не ображала

Зайчиків малих.

З вечора до ранку

В кожному дворі

Пряники, цукерки

Сипле дітворі.

Донечкам слухняним –

Стрічки, фартушки.

Будуть у обновах

Бігать залюбки.

Хлопчикам – санчата,

Лижі, ковзани,

Щоб росли міцними,

Дужими сини.

Книжечки барвисті –

Їм онучок рад.

Там казки, малюнки,

Вірші для малят.
М'ячика – онучці
І скакалку їй.
Хочеться стрибати
Дівчинці малій.

Любий Миколаю,
Завітай до нас.
Ми тебе чекаєм
У святковий час.

О. Савченко-Гнатюк

До заняття 14
Свято в твоїй родині. Гостинність

У гостях

У Віті день народження.
Ми всі туди запрошені
І ввечері, о шостій,
Прийшли до нього в гості.
Нам одчинила двері
Мала сестричка Віті.
І зразу запитала:
– Хто ноги з вас не витер?
В нас килим – не для того,
Аби його бруднити!
Ану, біля порога
Знімайте черевики!
Та подарунки зразу
Давайте, я сховаю.
Та кришталеву вазу
Не скиньте! Я вас знаю!..
Ви думаєте: просто
Отак ходити в гості?
І меблі у вітальні
Не мацайте руками,
І пальцями по стінах
Не мажте – будуть плями...
Іще сестриця Віті

Щось стала говорити.
Та ми її не слухали –
Хіба ж це варто слухать?!
Ми від її «гостинності»
Помчали геть щодуху,
Бо й справді: ох, не просто
Отак ходити в гості!..

А. Костецький

Іменини

У Ніни велика сім'я: мати, батько, два брати, дві сестри й бабуся.
Ніна найменша – їй восьмий рік. Бабуся найстарша: їй вісімдесят два роки. Коли сім'я обідає, у бабусі трусяться руки. Несе ложку бабуся – ложка тремтить, крапельки на стіл падають.

Скоро день народження Ніни. Мама сказала, що на її іменини в них буде обід. На обід Ніна хай запросить подруг.

Мама накриває стіл білою скатертиною.

Ніна подумала: це ж і бабуся за стіл сяде. А в неї ж руки трусяться... Подруги сміятимуться. Розкажуть потім в школі, що у Ніниної бабусі руки трусяться.

Ніна тихенько сказала мамі:

– Мамо, хай бабуся сьогодні за стіл не сідає.

– Чому? – здивувалася мати.

– У неї руки трусяться. Капає на стіл...

Мама зблідла. Не сказавши ні слова, вона зняла зі столу білу скатертину і сховала її в шафу.

Мама довго сиділа мовчки, потім сказала:

– У нас сьогодні бабуся хвора. Тому іменинного обіду не буде. Поздоровляю, Ніно, тебе з днем народження. Моє тобі побажання: будь справжньою людиною.

В. Сухомлинський

До заняття 15 ***Різдво Христове. Підготовка до свята***

По всьому світу стала новина
(колядка)

По всьому світу стала новина:

Діва Марія Сина родила.
Сіном притрусила, в яслах положила
Господнього Сина.

Діва Марія Бога просила:

"В що ж би я Сина свого сповила?

Ти, Небесний Царю, пришли мені дари

Цього дому господарю!"

Зійшли ангели з неба до землі,

Принесли дари Діві Марії:

Три свічки воскові ще й ризи шовкові

Ісусові Христові.

Різдво Христове

У далекій країні жило одне праведне сімейство – Марія та Йосип. Одного разу ангел повідомив Марії добру звістку від Бога, що у неї народиться Син. Діва Марія стала чекати Сина, Якого Бог обіцяв їй через Ангела. Вона з покорою прийняла слова Ангела і смиренно готувалася стати Матір'ю Сина Божого.

Назарет, де жило праведне сімейство, був невеликим містом у Палестині. Жителі Палестини, хоч і бідували, але сподівалися на кращі часи, бо їхні пророки давно обіцяли, що прийде Спаситель, Який визволить людей від неволі. А народитися Він має у Вифлеємі.

І ось у той час римський цар Август схотів довідатися, скільки людей мешкає в його царстві, й наказав зробити перепис усього населення. Кожен мав піти до того міста, звідки походили його предки, і там записатися. Оскільки Йосиф і Діва Марія були з родом з Вифлеєма, то саме туди вони і пішли для перепису. Подорож була довгою, тож вони прийшли до міста, коли воно вже було переповнене людьми, які прибули сюди для перепису. У місті вже не було жодного місця, де можна було б зупинитися на ніч. І ходили вони від хати до хати, і ніхто не хотів їх прийняти. Йосиф і Марія змушені були зупинитися на ночівлю за містом у печері, куди пастухи заганяли у негоду своїх овець. Настала ніч. І в цій убогій печері вночі народився у Діві Марії Син – Ісус Христос, наш Спаситель. Вона Його сповила і поклала в ясла, куди клали сіно для годівлі овець.

Неподалік на полі сторожили отару овець пастухи. Раптом з'явився їм Ангел Господній сказав: "Не бійтеся; я сповіщаю вам велику радість, яка буде всім людям: бо нині народився вам у

Вифлеємі Спаситель; і ось вам ознака: ви знайдете сповите Немовля, Яке лежатиме в яслах".

І з'явилися у небі багато ангелів, які славили Бога, і чути було з небес: "Слава у вишніх Богові, і на землі мир, у людях благовоління!" Коли Ангели відійшли від них на небо, пастухи сказали один одному: "Підемо до Вифлеєму і подивимось, що там сталося, про що сповістив нам Господь".

Коли підійшли вони до печери, то знайшли там Марію та Йосифа, і Немовля, яке лежало в яслах. Вони поклонилися маленькому Ісусу і розповіли про те, що сказав їм Ангел. І всі, хто чув, дивувалися тому, що розказували їм пастухи.

Після того пастухи ж повернулися, славлячи і хвалячи Бога за все те, що чули й бачили, як було сказано їм (Лк. 2,8-20).

Різдво у лісі

У гайку, де колись росли опеньки, жили зайчики сіренькі. Шубка на них тепла та пухка, хвостик схожий на м'яча, вушка стирчать, очка блищать. Було всіх зайчиків п'ять.

Як прийшли Різдвяні свята, заметушилася хата. Тут зайчиха порядкує, заєць надворі майструє, а маленькі зайченята обступили маму й тата, подають і помагають, як уміють і як знають.

Вже до свят усе готове. Печиво пухке, чудове... З маком жовті калачі, і великі, і малі. Коржики, ще й паляниці та з біленької пшениці.

Чобітків нових по парі заєць приволік для дару. П'ять новеньких кожушків сам-один пошити вспів. Хатка, хоч уже валилась, чистотою аж хвалилась...

– Ну, святкуймо! – каже мати. – Вже пора колядувати. Обізвалась Сіра Спинка, наймолодша в них дитинка.

– Мамо, мамо! Де ж ялинка? Каже мати:

– Ну, давайте підождімо! Куцика в яри пошлімо. Він прудкий, тож за хвилинку з яру принесе ялинку...

Скочив зайчик по долинці, низько поклонивсь ялинці – і сюди, і туди, каже нищечком:

– Ходи! Ой, ходи мерщій до нас. Різдвяний звеселиш час.

Та ялинка не схотіла. Вся інеем заблистіла, золотими зірочками, кришталеvими свічками та сказала на біду:

– Не піду!

Куцик як прибіг до хати, став рідні оповідати, як в яру ген у долині він кланявся ялинці. Як вона ціла блистіла, срібна, ясна, гарна, біла... Кращої немає в снах, ні в ліску, ні по хатках...

Заметушилася хата. Заєць розвалив загату, вхопив швидко чобітки, ще й новенькі кожушки. А зайчиха паляниці із біленької пшениці, пиріжки і калачі, що місила уночі. Зайченята непомалу позбирали, що попало, і швиденько по сніжку скоком-боком – вже в ярку. Склали все до стіп ялинки, не марнують ні хвилинки.

Заєць вже будує хату і поправляє загату. А зайчиха у куті сипле маку до куті, ліпить пиріжки з капусти, кидає в олію хрусти. А маленькі зайченята обступили маму й тата. Веселенькі, не дармують, на весь голос колядують.

А ялинка вся ясниться, від інею аж іскриться. Гомін лісом покотився – Бог Предвічний народився!

І. Савицька

До заняття 16 *Святвечір у родині*

Воскова свічечка

Засвіти мені, матусю,
Свічечку воскову.
Хай горить моя ця свічка
Ясно і чудово.
Хай теплом моє серденько
Свічка наповняє,
Ясним блиском в очах моїх
Радісно сіяє.
Це проміння понесу я
Аж на Україну,
Хай там серце звеселяє
В кожній дитині.
Хай колядка вдаль полине,
Освятить хатину,
Хай Ісус благословляє
Кожну там родину.

О. Гаєцька

Невидимий гість

Маленький Федір був тихим і лагідним хлопчиком; він ніколи не грався з іншими дітьми й цілими днями просиджував з батьком. Матері він зовсім не пам'ятав. Вона померла, коли хлопчику минув лише рік. Але вони були великими друзями з татом, і їм дуже добре жилося вдвох. Батько Федора шив чоботи. Найбільше любив Федір сидіти біля нього й слухати розповіді про дивовижні речі і події, які відбувалися на білому світі, або про те, що було в далекі, далекі часи. Особливо любив він розповіді про життя Ісуса Христа.

...Був вечір перед Різдвом. Дрова весело потріскували, в кімнаті було світло й тепло.

Федір дивився на вогонь, а батько розповідав про народження Христа, про те, як Він народився в стійлі, в яслах, так як в готелях не знайшлося місця для Його батьків.

– Тату, а ми підемо завтра в церкву? Завтра ж Різдво.

– Ні, на жаль. Ти ще досить слабкий після хвороби.

Федір деякий час мовчав.

– Як це жахливо, – прошепотів він, – що їх не впустили в готель! Якби Христос прийшов до нас, ми впустили б Його. Правда ж?

– Звичайно, мій любий.

– От якби знову настало Різдво, оте перше Різдво! І якби Ісус попросився до нас, ми б не вигнали Його. Ми поклали б Його спати на постіль, а самі лягли б на підлозі. Правда, тату?

– Так, звичайно.

– І я віддав би Йому найкраще, що в мене є, – продовжував Федя.

– Я віддав би Йому чоботи, які ти недавно пошив мені. Ми погодували б Його кашею з молоком. Як ти думаєш, тату, Він би був задоволений?

– Я в цьому впевнений, – відповів швець.

Він усміхнувся і ласкаво подивився на сина. У Федора очі горіли від захвату.

– От, якби Господь прийшов до нас!— скрикнув Федя, сплеснувши в долоні.

– Хто знає? Можливо, й прийде, адже Він Сам сказав, що прийде туди, де Йому відчинять двері.

Хлопчик задумався. Невже може статися, що Христос прийде і житиме у них? Цілий вечір він думав про це. Коли хто-небудь проходив мимо їхньої кімнати чи грюкав вхідними дверима, він

схоплювався. Йому все здавалося, що ось-ось до них у двері постукає Христос.

Прийшла пора лягати спати. Федір роздягнувся й заліз на ліжко. Батько загасив свічку. Незабаром хлопчик солодко заснув. Йому чувся смиренний і лагідний голос: "Федоре! Я завтра прийду до тебе. Я завжди приходжу до тих, хто кличе Мене. Але пам'ятай, Я не скажу тобі, коли Я прийду; не скажу, яким Я буду на вигляд. Тому будь уважним".

– Це Христос! – прошепотів хлопчик, коли голос стих. – Він прийде до мене завтра!

Серце у нього закалатало від радості. Але невдовзі він знову заснув і прокинувся тільки вранці. Він згадав нічний голос, зістрибнув з постелі, швидко вдягнувся, помолився, поїв похапцем і кинувся до вікна – боявся пропустити, коли прийде Христос.

Був холодний зимовий день. Падав лапятий сніг, і мороз покрив вікна такими візерунками, що Федір ледве міг роздивитися вулицю. У вузькому провулку не було ані душі.

– Чому ти весь час стоїш біля вікна? – запитав батько.

– Я боюся пропустити Христа, – таємниче відповів хлопчик.

Батько посміхнувся, та нічого не сказав.

Час минав, а Господь не з'являвся.

"Дивно, чому ж Він не йде?" – думав Федя. Він ні на мить не сумнівався в тому, що Христос прийде: адже Він Сам обіцяв йому прийти сьогодні. "Цікаво, який Він на вигляд і як я Його впізнаю? Чи буде навколо Його голови таке сяйво, як малюють на іконах?"

У вікно Федя побачив хлопчика приблизно такого ж віку, як він сам. Хлопчик був дуже бідно одягнутий: чоботи – у величезних дірках, курточка – одне лахміття, а рукави такі короткі, що виднілися оголені лікті і посинілі від холоду руки. Було добре видно, що нещасний хлопчик увесь тремтів.

– Тату! – вигукнув Федя. – На вулиці стоїть бідний хлопчик, він тремтить від холоду.

Батько підійшов до вікна і визирнув.

– Тату, можна покликати хлопчика, щоб він погрівся?

– Поклич, – ласкаво відповів швець, – а я підкладу дров у пічку.

Федя вдягнувся і вибіг на ганок.

– Хлопче, хлопче! – гукнув він і поманив його рукою. – Ходи до нас, погрійся!

Але хлопчик не рухався. Федя підбіг до нього, взяв за руку і потягнув до кімнати. Хлопчика посадили перед піччю, а швець поставив на жар каструльку з молоком, щоб напоїти змерзлу дитину.

– Де ти живеш? – спитав Федір, з цікавістю поглядаючи на хлопчика й простягаючи йому горнятко з теплим молоком і кусень хліба.

– Ніде. Я сирота...

– У тебе немає тата, який шиє тобі чоботи і годує тебе?

– Ні.

Федір глянув на діряве взуття хлопчика, потім на свої нові чоботи, які стояли біля ліжка.

– Тату, – прошепотів він, – можна віддати хлопчикові мої нові чоботи? У нього такі подерті.

Швець відповів не відразу. Він сам був бідним, і йому важко було подарувати нові чоботи. Але Федя так благально дивився на нього.

– Ну, що ж, віддай! – сказав він.

Федя кинувся до ліжка і схопив свої нові чоботи. І в ту ж мить згадав, що хотів віддати їх Господу, коли Він прийде. Але ж маленький хлопчик так замерз! Взуття його все в дірках. Господь такий добрий! Напевно, Він не розсердиться, якщо дізнається, що Федя віддав свої чоботи бідному хлопчикові... І він простягнув гостю новенькі чоботи.

Вони прийшлися йому впору. Оченята хлопчика сяяли щастям.

Хлопчик встав, подякував, попрощався й пішов. Федя підбіг до вікна і побачив, як швидко й легко завернув він у провулок.

Минуло ще кілька годин. Федя терпляче чекав, та Христос не приходив.

Перед самим обідом Федір побачив навпроти свого будинку старого нещасного бідняка, який уже досить довго стояв, спираючись на палицю і просив милостиню, та перехожі не звертали на нього жодної уваги.

– Покличмо його до нас, нехай він відпочине трохи, – сказав Федя батькові, який теж дивився у вікно.

Батько вийшов на вулицю. Він взяв старого під руку і завів його в дім. Старий радісно усміхався, суворий вираз його очей пом'якшав. Просидівши майже годину у шевця за чаєм та за розмовами, він встав, узяв свою палицю й сказав:

– Хай благословить вас Бог, добрі люди, за те що ви обігріли і нагодували каліку. Господь віддячить вам за вашу доброту.

Попрощавшись, він вийшов на вулицю.

Федя почував себе дуже щасливим, у нього було так радісно і тепло на серці.

Раптом він згадав, що вже кілька хвилин не дивився у вікно. А що, коли в цей самий час Христос пройшов мимо!

Федір кинувся до вікна і уважно почав слідкувати за перехожими. Час минав. Почало смеркати. У темноті хлопчик ледь розрізняв предмети на вулиці.

– Чому ж Він не йде? – зітхаючи шепотів Федя, і гірко почуття сумніву закралося в його серденько. – Адже Він обіцяв прийти. Я знаю, що Він завжди дотримує Свого слова. Невже Він прийде пізно ввечері? Як же Він мене знайде, і чи впізнаю я Його в темноті?

Хлопчик запалив і поставив на вікно свічку.

– Він побачить свічку і здогадається, що я чекаю Його.

У ту ж хвилину почувся стукіт у двері. Федір затремтів від радості.

– Це Христос! – вигукнув він. І не встиг батько встати з місця, як Федя вже підскочив до дверей і відчинив їх навстіж.

За дверима був не Христос. На порозі стояла бідна жінка, вся в лахмітті, з дитиною на руках.

– Пустіть, будь ласка, переночувати, – благала вона. – У мене нічний поїзд, а на вокзалі холодно. Дитина плаче, переповити її треба, погодувати. Я цілий вечір шукаю, де б зупинитися, але всі відмовляють. Свято у людей...

Батько мовчав. Йому не хотілося впускати на нічліг абсолютно незнайому людину. Жінка і Федя благально дивилися на нього.

– Ну що ж, проходите, – сказав господар жінці після деякого вагання.

Батько і син влаштували для неї постіль на своєму ліжку. Самі ж вони лягли на долівці за піччю. Мати вклала дитину і, зігрівшись біля пічки, заснула сама.

Федір не спав. Він думав про те, що настала ніч, а Христос так і не прийшов. Не дотримав слова. І такий біль підступив до серця, так було сумно й важко на душі, що хлопчик гірко заплакав. "Чому ж Він не прийшов? Чи не знайшов нашої хати, чи я не побачив Його?"

Хлопчик непомітно заснув.

Раптом йому здалося, що хтось доторкнувся до його плеча. Він почув той же голос, смиренний і лагідний:

– Федоре! Сьогодні Я тричі приходив до тебе. І ви з батьком тричі прийняли Мене. Бідний хлопчик, якому ти віддав нові чоботи, старий бідняк, якого ви обігріли і нагодували, жінка, якій ви дали притулок – це був Я. Пам'ятай, дитя моє, те, що ти робиш немічному, хворому, бідному, ти робиш Мені. Втираючи сльози тим, хто плаче, ти втішаєш Мене. Даючи нічліг безпритульному, ти приймаєш Мене. Федоре, Я завжди поруч. Будь вірним!

Федя прокинувся. Він поспішив подякувати Богу за все. Радісний і щасливий він розмірковував над тим, що почув. Невдовзі, посміхаючись, хлопчик міцно заснув.

За М. Росс

III. Добротолюбіє

До заняття 17

Життя прожити – хороші справи зробити

Доброта

Доброта, як промінь сонця,
Що з'явився у імлі,
Пригорнувся до віконця
І розлився по землі.
Доброта, як ласка мами,
Віддає любов свою,
Ніжить серденько так само,
Як і пісенька в гаю.
Доброта, як щедрість літа, –
Радість, щастя і краса!
Як волошка серед жита,
Ще, як дощик і роса.
Пам'ятайте, любі діти,
Істина така проста!
Найцінніше в цілім світі –
Це любов і доброта.
І старайтесь так прожити,
Щоб, як сонечко, світити,
І в душі завжди нести
Теплий промінь доброти.

Зорі

Мамо люба! Глянь, як сяють
Ясні зорі золоті!
Кажуть люди: то не зорі –
Сяють душі то святі.
Кажуть, хто у нас на світі
Вік свій праведно прожив,
Хто умів людей любити,
Зла ніколи не робив,
Бог узяв того на небо
Ясно зіркою сіяць...
Правда, мамо, то все душі,
А не зорі там горять?
Так навчи ж мене, голубко,
Щоб і я так прожила,
Щоб добро робити вміла
І робить не вміла зла.

Б. Грінченко

Батьківська мудрість

Розповідають, що в одній сім'ї старий батько, відчувши наближення своєї смерті, покликав до себе трьох своїх синів і поділив між ними всю спадщину, окрім однієї коштовної перлини.

Батько показав синам цю перлину, кажучи:

– А цю річ я віддам тому з вас, хто найближчим часом доведе свою гідність благородним вчинком.

Минув деякий час. Приходить старший син до батька і хвалиться:

– Нещодавно один чоловік довірив мені на зберігання чималу суму грошей, а розписку з мене взяти забув. Я й гадки не мав про те, щоб скористатися його забудькуватістю, – повернув йому гроші до копійки. Чи ж є це благородним вчинком?

– Сину мій, ти гідно виконав обов'язок чесною людини.

Приходить до батька середній син та й каже:

– Я йшов понад річкою. На березі не було нікого, окрім маленької дитини, що забрела далеченько від оселі. Раптом дитина впала й скотилася з крутого берега у воду. Місце там глибоке і, коли б я не

підоспів вчасно, дитя, напевно б, утопилося. Я скочив у вир і врятував дитину. Це благородний вчинок?

– Сину мій, ти зробив те, чого не міг не вчинити. Інакше ти втратив би людську гідність.

Надійшла черга звітуватися перед батьком наймолодшому з синів.

– Батьку! Я побачив свого давнього лютого ворога саме в той час, коли він стояв, глибоко замислившись, на самому краєчку прірви. Він не бачив мене. Я міг тихенько підійти з-за куща і штовхнути його в прірву. Та я не зробив цього, а стиха привітавшись, вказав йому на небезпеку. Щойно він ступив крок назад, як земля з того місця посипалась вниз. Це є благородним вчинком?

– Милый синку! Що може бути більш благородним за помилування свого ворога? Візьми цю перлину! Ти заслужив її.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

Намісто з чотирма променями

Побачило Сонечко хвору Дівчинку в ліжку. Дівчинка лежала, очі її були закриті. Вона тихо стогнала.

Жаль стало Сонечкові Дівчинки. Нахилилося воно над її голівкою й тихо прошепотіло:

– Візьми, Дівчинко, чарівне намисто з чотирма променями. Чотирьох нещасних ти можеш зробити щасливими. На кого спрямуєш промінь – той і стане щасливим.

Відкрила очі Дівчинка, бачить – лежить на постелі чарівне намисто, чотири промені грають на стіні.

«На кого ж направити щасливі промені? – думає Дівчинка. – Хто у нас нещасливий?»

Подумала і важко зітхнула: нещасними були бабуся, дідусь, тато й мама. У бабусі зуб болить, у дідуся ліжко рипить, татко горілку п'є, мама сльози ллє.

Спрямувала дівчинка чарівний промінь на бабуся – і зуб у неї відразу перестав боліти, спрямувала промінь на дідуся – ліжко перестало рипіти. Спрямувала промінь на тата – перестав тато горілку пити. Спрямувала промінь на маму – перестала мама сльози лити, радісно посміхається. Про себе, про свою хворобу Дівчинка забула. А коли всі стали щасливими, вона стала найщасливішою, і хвороба залишила її.

В. Сухомлинський

До заняття 18
Ввічлива людина: яка вона?

Скажи людині: «Здрастуйте!»

Лісовою стежечкою ідуть батько і маленький син. Довкола тиша, тільки чути, як десь далеко стукає дятел та лісовий струмочок дзюрчить у лісовій гущині.

Аж тут син побачив: назустріч їм іде бабуся з ціпком.

– Тату, куди вона йде? – питає син.

– Зустрічати або проводити, – каже батько й усміхається. – Ось як ми зустрінемося з нею, ти скажи їй одне-однісіньке слово: «Здрастуйте!»

– Навіщо ж їй казати це слово? – дивується син. – Вона ж зовсім нам незнайома.

– А ось зустрінемося, скажемо їй це слово, тоді й побачиш навіщо. Побачиш, що станеться.

Ось і бабуся.

– Здрастуйте! – каже син.

– Здрастуйте! – каже батько.

– Здрастуйте! – каже бабуся й усміхається.

І хлопчик тоді здивувався: усе довкола змінилося. Сонце засяяло яскравіше. Верховіттями дерев пробіг легенький вітерець, і листя заграло, затремтіло. В кущах заспівали пташки – раніше їх і не чути було.

На душі в хлопчика легко-легко стало.

– Чому це воно так? – питається син.

– Бо ми сказали людині: «Здрастуйте!»

В. Сухомлинський

Навіщо кажуть «спасибі»?

Дрімучим лісом ішли двоє подорожніх – дідусь і хлопчик. Було жарко, хотілося пити.

Нарешті вони прийшли до струмка. Тихо дзюрчала холодна вода. Мандрівники нахилились, напилися.

Дідусь сказав:

– Спасибі тобі, струмочку.

Хлопчик усміхнувся.

– Чого ти усміхнувся, хлопче? – запитав дідусь.

– Навіщо Ви, дідусю, сказали струмочкові «спасибі»? Він же не живий: не дізнається про вашу подяку, не почує ваших слів.

– Це так. Якби напився вовк, він міг би й не подякувати. Ми ж не вовки, а люди. Розумієш, навіщо людина говорить «спасибі»? А знаєш, кого це слово вшановує, звеличує, підносить?

Хлопчик замислився. Він ще ніколи не думав над цією мудрою істиною. Тепер саме був час: дорога через ліс ще довга.

В. Сухомлинський

До заняття 19 *Милосердя та співчуття*

Морські ластівки

Один чоловік підстрелив морську ластівку. Вона впала в море з перебитим крилом і марно намагалася злетіти. Стрілець кинувся у воду, щоб не упустити своєї здобичі, але став свідком незвичайної події.

Інші ластівки підлетіли до своєї пораненої подруги і оточили її. Дві з них схопилися дзьобами за її крила і підняли з води підстрелену пташку. Було помітно, з яким зусиллям летіли дві ластівки, але не кидали подругу. Поруч із ними летіла й решта ластівок. Через деякий час перші ластівки стомилися й опустили поранену на воду. Відразу ж її підхопили дві інші ластівки, підняли з води і понесли далі. Так пари ластівок змінювалися до тих пір, доки не принесли поранену подругу на великий камінь, який виступав із води і був досить далеко від людини.

Стрілець побіг берегом, намагаючись наблизитися до каменя, щоб потім допливти до нього і забрати підстрелену пташку. Але знову налетіла ціла зграя морських ластівок, і дві з них знову підхопили поранену і понесли її далі вздовж берега.

Чоловікові стало соромно. «Здавалося б, нерозумні створіння – птахи, а як вони прив'язані одне до одного, як намагаються допомогти своїй подрузі, яка потрапила в біду. Невже я, людина, повинен перешкоджати їм виконувати їхню справу милосердя?» – сказав він сам собі і не став більше наздоганяти поранену морську ластівку.

І. Горбунов-Посадов

У кого радість, а в кого й горе

П'ятикласники зібрались їхати на екскурсію до Канева. Раділи діти: багато побачать нового, цікавого. Побувають на могилі Тараса Григоровича Шевченка.

Збиралася їхати й Галя. Та ось у неї тяжко захворіла мама. Приходить Галя до школи заплакана.

– Чого це ти така сумна? – питають товариші.

– Мама дуже хвора. Не поїду я на екскурсію.

Тяжко стало на душі в дітей. Як же можна радіти, веселитися, коли в товариша горе?

І вирішили діти: почекаємо, поки в Галі одужає мама, тоді й поїдемо на екскурсію.

Минуло три тижні. Галина мама одужала – і весь клас поїхав на екскурсію. Поїхала й Галя.

Коли в тебе радість, у другої людини може бути горе.

Розуміти чуже горе – велика людська краса.

В. Сухомлинський

Не лінуйся робити добра,
Лише зла не бажайте нікому,
Бо воно, як велика гора,
Стане вам на шляхові земному.
І заступить навколишній світ,
Зробить серце жорстоким, холодним.
Ви з любов'ю живіть з юних літ,
Будьте чуйним, веселим і добрим.
І старайтесь робити добро
День і ніч, і у кожную хвилину,
Щоб серденько, як сонце цвіло,
Це добро робить людину.
Хай душа буде світлою в вас
Й промениться завжди добротою,
Йдіть робити добро! В добрий час!
І живіть в цьому світі з красою.
Правда в світі є дуже проста:
Сонце Землю теплом зігріває,
А людину – її доброта.
І любов у житті прикрашає.

До заняття 20
Лагідність та гнів. Читання повчальних оповідань

Усмішка

Був травневий сонячний ранок. На зелених луках, що починалися зараз же за селом, розквітнули жовті кульбабки, дзвеніли бджоли й джмелі, в блакитному небі грав на срібних струнах жайворонок.

Цієї тихої ранкової хвилини з хати вийшла маленька дівчинка. У неї були блакитні очі, біле, мов спіла пшениця, волосся. Вона почимчикувала зеленими луками. Побачила барвистого метелика й усміхнулась, їй стало так радісно, що захотілося, аби цілий світ бачив її усмішку.

Усміхалася дівчинка й тупала за метеликом. Він летів повагом, не поспішаючи.

Коли це дівчинка побачила діда. Він ішов їй назустріч. Погляд його був похмурий, брови насуплені, в очах – злість. Дівчинка несла назустріч дідові усмішку. Вона сподівалася: ось зараз і він усміхнеться. Невже в такий радісний день можна бути похмурим і непривітним? Уже в глибині її душі піднялася маленька хвиля страху, але вона усміхалась, вона несла назустріч дідові свою усмішку й закликала його: «Усміхніться й ви, дідусю!»

Та дід не усміхнувся. Погляд його залишався похмурий, брови – насуплені, очі – злі.

Страх оволодів серцем дівчинки. Усмішка погасла на її лиці. І тої ж хвилини їй здалося, що затьмарився, спохмурнів цілий світ. Зелений луг посірів. Жовті сонечка кульбабок перетворилися на фіолетові плями, блакитнеє небо стало бліде, а срібна пісня жайворонка тремтіла, мов той струмок, що ось-ось помре.

Дівчинка заплакала. За хвилину дід уже був далеко. Вона бачила тепер його спину, але й спина здавалася їй злою і непривітною.

Дівчинка йшла собі луками далі. Її серце затремтіло, коли вона побачила – знову назустріч хтось іде. Придивляється – аж то бабуся, з ціпком старенька дибає, дівчинка насторожилась і запитливо глянула в її очі. Бабуся усміхнулась. І така була добра та щира її усмішка, що цілий світ навколо дівчинки знову ожив, заграв, заспівав, переливаючись усякими барвами. Мов маленькі сонця, знову заясніли

кульбабки, задзвеніли бджоли й джмелі, загравав на срібних струнах жайворонок.

Дівчинка усміхнулася, перед її очима знову затремтіли барвисті крильця метелика. Вона пішла за метеликом, а бабуся спинилася на хвилинку і, дивлячись їй услід, щось тихо прошепотіла.

В. Сухомлинський

Гнів

Дмитрик тільки-но побився зі своїм другом. Останнім часом подібні пригоди траплялись з ним дуже часто. Батьки завжди картали хлопчика за це, а він ображено відповідав: «Чому я повинен комусь терпіти?!»

Невдовзі після цієї неприємної пригоди хлопці зі своїм класом поїхали на екскурсію. Дмитрик все ще гнівався на Миколку. І коли одного дня, вранці, він побачив його на озері у тому місці, де, переважно, купався сам, хлопець оскаженів від люті й почав кричати на товариша. Микола намагався заспокоїти його:

– Не починай, будь ласка, сваритися з самого ранку.

Цього Дмитрик стерпіти вже не міг. Знову почалась бійка, і Микола опинився у воді, на найглибшому місці.

Дмитрик перелякався. До того ж він пригадав, що Миколка погано плаває. Але не встиг він щось придумати, як вчитель кинувся у воду і через деякий час вибрався на берег із Миколою на руках. Дмитрик боявся підійти до них, оскільки не знав, живий Микола чи ні. Але він все-таки зробив до них декілька кроків і побачив, що Миколка повільно розплющує очі. Радості хлопчика не було меж. Схилившись перед другом, Дмитрик промовив:

– Прошу тебе, прости мені. Я був дуже злим. Тепер я зрозумів, до яких страшних наслідків може призвести гнів.

С. Луцак

Помстилася

Катя підійшла до свого стола – і зойкнула: шухляда була висунута, нові фарби розкидані, пензлики перемазані, на столі стояли калюжі бурої води.

– Альошко! – закричала Катя. – Альошко! – І, затуливши обличчя руками, голосно заплакала.

Альоша просунув у двері круглу голову. Щоки і ніс у нього були перемазані фарбами.

– Нічого я тобі не зробив! – швидко сказав він.

Катя кинулася на нього з кулаками, але братик зник за дверима і через відчинене вікно стрибнув у сад.

– Я тобі відомщу! – кричала зі сльозами Катя.

Альоша, як мавпеня, видерся на дерево і, звисившись з нижньої гілляки, показав сестрі ніс.

– Розплакалася! Із-за якоїсь фарби розплакалася!

– Ти у мене теж заплачеш! – кричала Катя. – Ще й як заплачеш!

– Це я-то заплачу? – Альоша засміявся і почав швидко лізти вгору. – А ти спочатку спіймай мене.

Раптом він оступився і повиснув, схопившись за тонку гілку. Гілка хруснула і обламалася. Альоша впав.

Катя швидко кинулася в сад. Вона зразу ж забула свої зіпсовані фарби і сварку з братом.

– Альошо! – кричала вона. – Альошо!

Братик сидів на землі і, закриваючи руками голову, злякано дивився на неї.

– Встань! Встань!

Та Альоша втягнув голову в плечі і зажмурився.

– Не можеш? – злякано запитувала Катя, обмацуючи Альошині коліна. – Тримайся за мене.

Вона обняла братика за плечі і бережно поставила його на ноги.

– Боляче тобі ?

Альоша хитнув головою і раптом заплакав.

– Що, не можеш стояти? – запитувала Катя.

Альоша ще голосніше заплакав і притулився до сестри.

– Я ніколи більше не буду зачіпати твої фарби... ніколи... ніколи... ніколи... не буду!

В. Осєєва

До заняття 21 *Доброчливість і вдячність*

Просто так

Одного сонячного ранку повертався хлопчик додому з великим букетом квітів. Настрій у нього був пречудовий, і він наспівував: «Ля–ля–ля, ля–ля–ля, ля–ля–ля».

Але раптом хлопчик помітив сумне цуценя, яке сиділи поблизу дороги. Тоді хлопчик підійшов до цуцика і дав йому букет. Цуцик запитав:

– Це мені?

– Тобі, – відповів хлопчик.

– А за що? – здивовано закліпав оченятами цуцик.

– Просто так, – відповів хлопчик і пішов далі.

Цуцик подивився на букет, на сонце, на небо і побіг по дорозі, танцюючи та наспівуючи веселу пісеньку : «Ля–ля–ля, ля–ля–ля, ля–ля–ля». Настрій його значно покращився.

Назустріч песику по дорозі повільно йшов ослик, голова його була похнюплена. Йому було дуже сумно. А тому і день здавався йому хмарним та сірим. Ніщо не радувало його. Коли цуценя порівнялося з осликом, воно наділо букет на голову ослика. Ослик зупинився, відкрив від подиву очі і запитав:

– Це мені?

– Тобі, – відповів песик.

– А за що? – запитав здивований ослик.

– Просто так, – відповіло цуценя і побігло далі.

Ослик стояв збентежений. На букет почали злітатися метелики. Тепер вже день не здавався йому таким безрадісним. Він посміхнувся і пішов по дорозі, наспівуючи веселу пісеньку: «Ля–ля–ля, ля–ля–ля, ля–ля–ля».

Дійшовши до лісової галявини, ослик побачив ведмежа, яке збирало малину. Ведмедик теж помітив ослика і вмить сховав кошика із ягодами за спину, щоб не ділитися.

Ослик підійшов до ведмедика і подарував йому свій букет. Той дуже здивувався:

– Це мені?

– Тобі.

– А у мене нічого немає, – відповів зляканий ведмедик.

– А це – просто так, – відповів ослик і весело пішов далі.

А ведмежа, тримаючи в одній руці кошика, а в іншій – букета, побігло додому. Шлях додому проходив через рівчак, який можна було перейти лише по жердинці. Ведмедик повільно почав переходити по жердині, але втратив рівновагу. Він, слідом за кошиком і букетом, впав на самісіньке дно. А там сиділа білочка. Кошик впав прямо перед нею. Білочка забликала оченятами і запитала:

- Це мені?
- Тобі, – знехотя відповіло ведмежа.
- А за що?
- Просто так, – відповів ведмедик уже посміхаючись.

Білочка виглядала дуже щасливою. А ведмежа побігло додому задоволене, наспівуючи веселу пісеньку: «Ля–ля–ля, ля–ля–ля, ля–ля–ля».

(За мультиплікаційним фільмом «Просто так»)

Хто виростив яблучко?

Мама принесла додому великі рум'яні яблука. Узявши одне яблуко, вона подала його своїй доньці Настуні. Зраділа дівчинка та й мовила:

– О, яке красиве яблуко! Спасибі, матусю.

– Не мені дякуй, Настуню, – відповіла мама, – а дереву, яке виростило такі смачні плоди.

Побігла дівчинка у сад подякувати яблуньці. Прошелестіла у відповідь яблунька:

– Спасибі, Настуню, за твою вдячність, але без догляду садівника я ніколи не виростила б таких смачних яблук.

Садівник саме працював неподалік.

– Дідусю, – промовила Настуня, – спасибі тобі за те, що ти доглядав яблуньку.

– Не мені дякуй, дівчинко, а сонечку, – посміхнувся садівник. – Без його теплих промінчиків яблука ніколи б не визріли.

«Так ось кому варто подякувати!» – зраділа дівчинка та звернулася до сонечка:

– Спасибі, любе сонечко, за такі смачні яблучка!

Сонячні промінці ласкаво прошепотіли Настуні:

– І мама, і яблуня, і садівник – усі ми старалися, щоб яблучка, соковиті та солодкі, тебе порадували й допомогли тобі рости.

Є. Фролова

Є у Всесвіту Творець

Мовить Слово Боже нам:

Є у Всесвіту Творець,

Бог створив птахів, комах,

Коней, тигрів та овець.

Зорі в небі засвітив

І струмкам звелів текти,
Землю квітами укрит
І навчив траву рости.
А мені подарував
Тата й маму, теплий дім.
Радий я, що другом став
З любим Господом моїм!
А. Лукс

До заняття 22
Стриманість бажань. Послух

По слову Господа
По слову Господа ураз
Засяяли у небі зорі,
Земля вся квітами вбралась,
І хвилями заграло море.
Бог світ для тебе змайстрував,
Живий, чудовий і мінливий,
Життя тобі подарував,
Дав розум, очі, дух чутливий.
Дитино, серцем відчувай
Навколо себе Боже чудо.
Під захистом Його зростає,
А Він тобі хай Батьком буде.
С. Загорулько

Найбільший у світі дім

Жив собі маленький слимачок. Одного разу він сказав своєму татові:

– Хотів би я мати найбільший у світі дім.

Тато, подумавши, відповів:

– Іноді краще, щоб деякі речі залишались малими. Подбай ліпше про те, щоб твій дім був малий і легкий, тоді тобі зручніше буде його носити.

Однак слимачок не дослухався до татових порад. Заховавшись під великим листком, він почав вовтузитися, витягуючись у різні боки, поки не вигадав способу, як можна збільшити хатинку. І таки

вигдавав. Дім собі ріс та й ріс. Усі слимаки, які мешкали під листком капусти, почали говорити:

– У тебе справді найбільший у світі дім!

За якийсь час слимачкова хатка стала великою, мов диня. Слимачок добудував до неї ще й високі конусоподібні вежі. Потім розфарбував свій дім всілякими яскравими фарбами і прикрасив його чудовими картинками. Тепер він був упевнений, що в нього є найбільший і найгарніший дім. Слимачок пишався собою і почувався дуже щасливим.

Та от настав той день, коли від великої капустини, під якою жили слимачки, залишився лише твердий качан. Жодного листочка не зосталося! Вирішили слимаки перебраться під іншу капустину. Малий слимачок також хотів піти разом із ними, але не зміг навіть поворухнутися: дім був занадто тяжкий.

І залишився слимачок один-однісінький у своєму великому домі:

– Чому я не послухався тата? – докоряв собі слимачок, гірко-гірко зітхаючи.

Бруно Ферреро

Каже мама

Що говорить мама-мишка
Синові малому?
«Слухай маму, мишенятко,
Не ходи із дому.
Якщо будеш обережний,
Завжди будеш цілий.
Не впіймає тебе, синку,
Хитрий котик білий».

Що говорить мама киці,
Як навчає жити?
«Слухай маму, кошенятко.
Завжди будеш сита.
Я навчу тебе, як треба
Їжу здобувати,
Як уміло та безпечно
Треба полювати».

Що говорить мама Таня?
«Любий мій Андрійку!
Слухай Бога, слухай тата,

Слухай маму, синку.
Бо, хто Бога поважає,
Та батьків шанує,
Той здоровий і щасливий,
Радість всім дарує».

Л. Мандрика

Полуничний пиріг

Якось вранці прокинувся хлопчик Михайлик і не встиг ще й оченятка як слід розплющити – як раптом захотілося йому пирога з полуничним варенням. І так захотілося, що сил немає. Лежить він і думає: «Ось якби бажання всілякі відразу ж виконувалися! Загадав щось, – а воно – ось тобі і на». І згадав Михайлик, що бабуся, коли молитися його вчила, говорила:

– Молись частіше Господу Богу, Пречистій Його Матері, Ангелу Хранителю і Угодників Божих не забувай. Вони, якщо щиро до них молитися, все виконують.

«Ось якби мені такого Угодника, щоб мої думки виконував!» – подумав хлопчик. І ще додумати до кінця не встиг, як глянь – перед ним хмаринка світла. А на хмаринці дивний Старець стоїть в одязі монаха і з хрестом в руці! Такий Старець – прямо як на іконі, що на божниці з іконами Спасителя і Божої Матері!

І мовить до нього той Старець:

– Ой, недобрі думки в тебе, дитино! Але хай буде по-твоєму. Побачимо, що з того вийде. Але тільки ти бабусину пораду завжди пам'ятай.

І зник, ніби його зовсім і не було!

Почав Михайлик згадувати, що йому бабуся наказувала: «Як тільки-но прокинешся, внучку, як оченята розплющиш, так відразу ж Господа Бога згадай і Його Пречисту Матір. Вставай – і до ікон, свічечку запали і молитвочку читай».

Але не до молитви було йому, хотілося все про пиріг думати. І вирішив він: «Не буду я слухатись бабусиної поради – буду про пиріг думати, щоб він зараз же на столі з'явився».

І тільки ця думка прийшла Михайлику в голову, відразу ж побачив він, що по його ліжку черв'як повзе!

Черв'як повзе,
Неначе віз везе,
Черв'як страшний,

Слизький і брудний.

Скинув хлопчик черв'яка на підлогу і відразу ж подумав: «Це, напевно, думки мої про те, щоб бабусю не послухати, в черв'яка перетворилися». Ой і злякався він. Значить бабусю ніяк не можна не слухатися.

Але так йому пирога з полуничним варенням хотілося, що не до молитов було: все про пиріг думалось. Але, якщо бабусину пораду не виконати, незадоволена вона буде. І вирішив Михайлик: «А я бабусі скажу, що прочитав молитви. А сам про пиріг буду думати. З'явиться він на столі – рум'яний, пахучий – і бабусі приємно стане».

І тільки такі думки у нього в голові з'явилися – бачить він на своєму ліжку жабу.

Жабища-жаба,
Як сварлива баба,
Очима блимає,
На діток гримає.

Знову злякався хлопчик. Скинув жабу з ковдри і знову подумав: «Це мої думки про обман в жабу перетворилися».

Однак, дуже вже хотілось йому солодкого пирога! І подумалось йому, що сидить він за столом у новій сорочці і пиріг їсть. А сусіди-друзі у вікно зазирають. Михайлик весь насупився: «Ось я який – пироги вмю придумувати!» І знову – тільки така думка у нього появилася в голові, бачить він:

Змія на ковдрі звивається –
Над ним насміхається,
Як гусак шипить,
Хоче його вкусить!

Злякався ще більше Михайлик. Зрозумів, що то гордість його в змію перетворилася! Кинувся він тоді з ліжка та до ікон. Свічку запалив і почав молитви ранкові читати. І так став старанно молитись Богу, Богородиці і Угодникам Божим, що дуже солодко йому на серці стало, неначе він пирога з полуничним варенням з'їв. А можливо, ще солодше!

Закінчив молитися Михайлик і подумав: «Побіжу, всім друзям розповім, як солодко ранкові молитви читати».

Як тільки такі думки прийшли в голову, аж дивиться – ні черв'яка, ні жаби, ні змії як і не було! А на порозі бабуся стоїть і гарячий пиріг з полуничним варенням тримає. Побачила вона, що свічечка горить, зраділа:

– Ой і молодець. Молитвочки раненько прочитав. Іди тепер, мій дорогий внучку, за стіл! Я тобі твій улюблений пиріг спекла.

– А можна, – питає її Михайлик, – я всіх друзів-сусідів за стіл покличу!

– Звичайно, можна! Без них просто не обійтись. Адже у тебе сьогодні День Ангела. Вітаю тебе.

Дивиться хлопчик, а на білій хмаринці знову Старець з'явився.

– Ось які чудеса бувають, любий Михайлику, – лагідно промовив він і зник.

А Михайлик поцілував бабусю і побіг кликати друзів до столу.

Ось і казочці кінець. Тільки приказку можна сказати: «Спочатку Богу помолись, а потім за пиріг візьмись».

(За збіркою «Перші кроки»)

До заняття 23 *Чесність та правдивість*

Я знаю Господа

Ти не повіриш!

Я Господа знаю!

Я з Ним щодня

Віч-на-віч розмовляю.

Він мене чує,

Він мене бачить,

Коли я сумую,

Сміюся чи плачу.

Знає Господь,

Що у мене в кишені,

Знає, що в мене

Очі зелені.

Знає, що я

Ще не вмію пірнати,

Що тільки вчуся

Читати й писати.

Знає Ісус,

Що у мене є друзі:

Петрик, Сашко

Та кудлатик мій Кузя.

Годинник зламав я –
Невдача, та й годі!
Хотів подивитись,
Як же він ходить.

А потім збрехав,
Що нічого не знаю.

Чую, Ісус

Тихо так промовляє:

– Гріх не сховаєш,
Як гудзик у скрині,
Він тебе мучити
Буде віднині.

Краще із правдою

Бути побитим,

Аніж з брехнею

У друзях ходити.

Так і зробив я:

В усьому зізнався,

Татко сварив,

Та я добре тримався.

І відтепер

Я гріхи не ховаю

І не брешу,

Бо я Господа знаю!

О. Мікула

Навіть квіти з сорому почервоніли

Мама йшла вранці на роботу. Наказувала доні:

– Я буду цілий день у полі. А ти прибери в хаті, попери свою білизну, звари вечерю і полий квіти.

Донька прибрала в хаті, попрала білизну, приготувала вечерю, а квіти не полила. Не раз проходила вона вдень повз білі хризантеми, думала: «Треба ж полити квіти». Та ледве згадувала про це, як чула, ніби чийсь голос їй каже: «Нічого з ними не станеться, як один день не полити». Це був голос брехні – маленької недолугої істоти, що хтозна-де взялася й оселилася в темному куточку душі дівчинки.

Увечері мама прийшла з поля. Бачить – у хаті прибрано, білизну випрано й висушено, вечерю зварено. Питає мама:

– А квіти полила?

– Полила, – тихо відповіла дівчинка й опустила очі. Маленька недолуга істота, що оселилася в темному куточку дитячої душі, застрибала на radoщах.

– Полила, – ще раз тихо-тихо повторила дівчинка й поглянула на хризантеми. Глянула та й зумілася: на білих квітах з'явився багрянний відтінок. Вони із сорому почервоніли.

– Мамо, дорогенька, пробач мені, – заплакала дівчинка. – Я обманула тебе. Я не полила квітів. Я ніколи більше не буду обманювати.

Багрянний відтінок квітів розтанув, вони знову стали білі. А маленька недолуга істота, що ховалась у темному куточку душі дівчинки, зникла, і темний куточок став світлим.

Мама пригорнула доню до грудей і поцілувала.

(За посібником «Християнська етика»)

Чого це на мене так сердяться в школі?
Та ж я не чіпаю нікого ніколи.
Ні з ким не сварюся, сиджу собі тихо,
А з цього виходить одне тільки лихо.
Оце я сказала – така в мене звичка, –
Що в Галі, як мишачий хвостик косичка.
Що в Каті спідниця, неначе з рогожі,
Та ще й черевики на човники схожі.
Що в Тані волосся нечесане досі,
Що очі в Мар'янки маленькі та косі,
Що в зошиті Лесі одні тільки плями:
Напевне, бруднющими пише руками.
Я ж правду кажу їм... І що тут такого?
Та ж я не чіпаю ніколи нікого.
Сиджу собі тихо і в школі, і вдома,
І чом вони сердяться всі – невідомо?

М. Пригара

Чому здивувався Петрик

Мама залишила Петрика вдома, а сама пішла до крамниці по хліб.

Петрик сидів біля відчиненого вікна. На вікні стояла кришталева ваза. Надворі було тепло. Сяяло сонце, співали пташки.

Великий барвистий метелик сів на кришталеву вазу. Петрику

захотілося впіймати метелика. Він зіп'явся на вікно, простяг руку, штовхнув вазу. Кришталева ваза впала на подвір'я й розбилася.

– Що ж тепер буде? Що скаже мама? – засумував хлопчик.

Він позбирав скалки, відніс на город і закопав лопаткою в землю. Сів біля вікна Петрик і чекає маму.

Ледве мама відчинила двері, Петрик підбіг до неї й каже:

– Мамо, то не я розбив кришталеву вазу. Не я скалки відніс на город і закопав маленькою лопаткою.

В очах матері Петрик відчув тривогу.

– Хто ж розбив вазу? – запитала мама.

– Метелик, – відповів Петрик тихо.

Мама усміхнулась.

– Як метелик розбив вазу – це зрозуміло... – сказала вона. – Але як він відніс ті скалки на город, як закопав їх – дивно.

Петрик теж здивувався. Настільки здивувався, що аж заплакав.

В. Сухомлинський

До заняття 24

Скромність прикрашає людину

Шипи, колючки та любов

Жила собі Троянда дивовижної краси. Її ніжне личко, розкішна зачіска – не можливо відвести очей. Але занадто вже колюча, та й на сусідок зверхньо поглядала.

Дивився Господь на неї, дивився, все чекав, коли ж схаменеться вона, та й говорить їй:

– Дорога моя трояндо! Ти прекрасна й витончена, але твоя злість зовсім не пасує до твого ніжного личка.

– Це мені, мені, – аж захлинулась від обурення Троянда, – поради давати? Та мені взагалі... немає рівних!

Тоді Бог вирішив по-іншому допомогти Троянді, інакше загине, засохне від злості. І перетворив її на Кактуса! Залишились від колишньої Троянди лише самі колючки.

Опинився Кактус на віконечку у дівчинки. Роздивився. Навкруги багато рослин: були тут і Фікус, і В'юнок, і Ліана, і Герань. І всі на нього почали поглядати з недовірою.

Побачила дівчинка Кактуса і ледь не розплакалася від жалю:

– Бідненький, як же тобі важко живеться: ні листочка, ні квіточка, ніхто тебе ні пожаліти, ні погладити не може. Колючка!

«Фі, ще чого! Якись фіалкові ніжності!» – подумала колишня Троянда, але все ж таки змовчала.

Дівчинка любила всі рослини, та найдовше затримувалася біля Кактуса. І стільки дарувала йому тепла, що, після того, як дівчинка відходила від нього, Кактусу ставало якось незручно, чогось бракувало.

– Здрастуй, радість моя, мій безцінний скарбе. Як тобі спалося? Які сни бачив ти сьогодні? Може тобі наснилися теплі країни? – говорила дівчинка кожного ранку.

А Кактус ніяк не міг збагнути: «За що ж вона мене так любить? За колючки? От якби я був Трояндою, тоді зрозуміло...»

Так проходили дні за днями. Але одного разу дівчинка сильно вкололася об Кактуса і голосно зойкнула. Кактус навіть зажмурився зі страху: «Ну все, закінчилася любов дівчинки!»

А дівчинка змахнула непрохану сльозинку зі щоки і, посміхаючись, сказала:

– Пробач мене, незграбу, я, напевно, тебе налякала своїм криком?

І Кактус нарешті прокинувся від сну, і почав він думати: «А за що любити Троянду? У чому її заслуга? Господь наділив її красою, щоб приносити радість іншим. Ростив, доглядав, а чим вона віддячила Богу? Що вона зробила для того, щоб світ ставав кращим? Лише шипи свої виставляла.

А за що любити мене? Отже, любов живе в самій дівчинці. Вона всіх любить: з шипами і колючками, з вередливістю та зухвальством, і не чекає на відповідь чи подяку.

А я? Чи можу я так? Дівчинку легко любити. Як не любити за доброту? А ось як навчитися любити не тільки її, але й довгов'язого Фікуса, і сусідку Герань з її різким запахом, і прискіпливого В'юнка, і його родичку – легковажну Ліану?..»

Сподобалися Господу покайні думки Кактуса, і Він запитав:

– Чи не прийшов час повернути тебе у сад в колишньому вигляді Троянди?

Зрадів Кактус, але миттю згадав про дівчинку:

– Як же вона зранку прокинеться, а мене немає на вікні?

Не хотілося йому на добро байдужістю відповідати, дівчинку засмучувати.

– Нехай я назавжди залишусь колючим, але буду поряд з нею, можливо, і я від її доброти любити навчуся!

Бог у відповідь лише посміхнувся.

Оглянувся Кактус. Квіти на підвіконні вже не здавалися йому такими, як раніше.

– Який же, Фікусе, ти могутній і надійний. А до чого ж витончений В'юнок... Які чудові квіти у Герані! – із здивуванням помітив Кактус.

Усі вони привітно у відповідь теж закивали йому голівками. І тоді він зрозумів, що Господь, дивлячись на прагнення до добра, нагородив і його здатністю любити. Так хотілося Кактусу зробити для всіх щось приємне, що від почуттів, які переповнювали його... він розцвів.

Прокинулася зранку дівчинка і до віконця.

– Мамо, матусенько! – гукнула дівчинка, – чудо, чудо Боже! Наш Кактус розцвів!

Від радості дівчинка заплескала у долоньки.

А Кактус був нарешті щасливим так, як ніколи не раділа Троянда.

Раз на рік від любові і Кактус розцвітає.

Т. Марцева

Будяк хвалився так

Хвалився будячок:

– До неба виростаю,

Я вищим від тополь

І від людини стану.

А вітер налетів

І до землі зігнув,

Бо той будяк пустим

І гонористим був.

Я всім хвалькам скажу:

– Бундючитись не треба!

Колись будяк хвалився,

Що виросте до неба.

М. Сингаївський

Йшов баран понад водою

Йшов баран понад водою,

Милувався сам собою:

– Он який я кучерявий,
Тонке вухо, ріг крутий!
Гляну вліво, гляну вправо –
Краще мене не знайти!
Сів на камінь, взявся в боки,
Ще й примружив праве око:
– А який у мене стан,
От баран я, так баран!
Тут хитнувся камінець –
Бульк у воду баранець.

В. Ладижець

Пихатий Півень

Ходив Півень на подвір'ї. Побачив барвисту веселку на небі та й сміється:

– І в мене хвіст барвистий, кращий за веселку.

Та ось пішов дощ. Намочив пихатому хвоста. Обвис той хвіст аж до землі. Соромно стало Півневі. Втік на сідало й більше ніколи не хвастася.

В.Сухомлинський

До заняття 25 *Добрі та погані вчинки*

Добре

Прокинувся Юрко вранці. Глянув у вікно. Сонце сяє. День гарний-прегарний. І захотілося хлопчику самому щось добре зробити.

От сидить він і думає: «Коли б моя сестричка тонула, то я врятував би її!»

А сестричка тут як тут:

– Пограйся зі мною, Юрчику!

– Іди від мене, не заважай думати!

Образилася сестричка і відійшла.

А Юрко думає: «От якби на няню вовки напали, то я б їх постріляв!»

А няня тут як тут:

– Юрчику, прибери посуд!

– Прибери сама – мені ніколи!

Похитала головою няня. А Юрко знову думає: «Коли б Трезор у криницю впав, то я витяг би його!»

А Трезор тут як тут. Хвостом крутить: «Дай мені напитися, Юрчику!»

– Іди геть! Не заважай думати!

Підібгав Трезор хвоста, поліз у кущі. А Юрко до мами пішов:

– Що б мені таке добре зробити?

Погладила мама Юрка по голівці:

– Пограйся із сестричкою, допоможи няні посуд прибрати, дай водички Трезорові.

За В. Осєєвою

Погані звички

Якось старий учитель пішов зі своїм учнем на прогулянку до лісу. Раптом учитель зупинився, зацікавившись чотирма рослинами. Перша з них тільки-но почала прорізатися крізь землю, друга вже мала розвинену кореневу систему і пустила красиві листочки, третя була сформована у малий кущ, а четверта вже була зрілим деревом.

Учитель звернувся до свого молодого учня:

– Вирви першу рослинку.

Хлопчина без усякого зусилля, одними пальцями, витягнув її.

– А тепер вирви другу.

Учень послухав, але це вже далось йому дещо важче.

– А тепер третю.

Хлопець напружив усі свої сили, і лише тоді зумів витягнути із землі кущ.

– Ну, а тепер, – спитав учитель, – чи справишся з четвертою рослиною?

Коли хлопець міцно схопив обома руками стовбур дерева і спробував вирвати його з землі, то лише ледь затріпотіли листочки.

– Ось так, сину, буває і з нашими поганими звичками. Коли вони ще молоді, не вкорінені, ми з Божою допомогою дуже легко можемо їх позбутися. Але коли вони вже запуснені, глибоко вкорінені, то їх уже важко позбутися, незважаючи на наші щирі молитви і старання.

П.Дж. Вортон

До заняття 26
Дорога до правдивого життя

Стежинка-цариця

Відбувалося це зовсім недавно. Зібралися якось всі дороги, магістралі, стежки і стежинки. Захотілось їм вибрати царицю. Ніяк не можуть. Кожна себе вихваляє. Звернулися вони тоді до Самого Господа і просять:

– Розсуди нас, Господи.

І кожна почала перед Богом про себе розповідати.

– Ну чим я не цариця? – запитує широка магістраль. – Скільки машин і легкових, і вантажних по мені туди і сюди їдуть. А скільки автобусів пасажирів перевозять. Без мене людям ніяк не обійтись. От я і повинна бути царицею.

– Ні, – говорить Господь. – Для цариці ти надто горда.

– А чому б мені не бути царицею? – запитує залізниця. – Скільки по мені день і ніч пасажирських поїздів ходить, електричок, товарних поїздів. І по землі і під землею – метро людям у великих містах допомагає. Без мене зовсім неможливо жити. Мене треба любити і поважати, і царицею обрати.

– Ні, – говорить Господь. – Для цариці ти дуже самолюбива.

– А чому я не цариця? – питає ґрунтова дорога, що веде від села і до села. – Мені важче за всіх. І працюю я більше всіх. Можливо, і не така гарна, як інші. По мені легкові і вантажні автомобілі проїжджають зовсім рідко, зате їдуть трактори, комбайни, косарки, мотоцикли. А ще коні вози тягнуть, корови, кози, вівці ходять. Чому б мені не бути царицею?

– Ні, – відповів Господь. – Для цариці ти надто самовпевнена.

І глянув Господь на найменшу стежину, таку вузеньку і зовсім непримітну. Вона стояла на узбіччі й мовчала.

– А чому ти нічого не говориш? – запитав Господь.

– Що я можу сказати, Боже мій? – відповіла вона. – Раніше по мені велика кількість людей ходила. А тепер майже не видно мене... Недавно тільки діти пробігли, гарних квітів на лісовій галявині нарвали і в церкві поставили перед іконою Матері Божої.

– А за це, – промовив Господь, – в Моїх очах ти і більша за всіх, і прекрасніша за всіх.

І вибрав Господь Бог цю найменшу стежинку Царицею над усіма земними дорогами.

(За збіркою «Перші кроки»)

Я дякую Богу

Я дякую Богу за серце гаряче в грудях,
За чисте сумління і чисту прабатьківську кров.
Я дякую Богу за очі, з народження зрячі,
За те, що в душі розквітає братерська любов.
Я дякую Богу за сонячне тепле проміння,
За маки червоні на схилах козацьких степів.
Я дякую Богу, що стали ми тим поколінням,
Яке відродило духовність і віру батьків.
Я дякую Богу за поклик до доброї волі,
За дар і натхнення творити у світі красу.
Я дякую Богу за щедре колосся у полі,
За зорі вечірні, за мир, за ранкову росу.
Я дякую Богу за долю моєї країни,
Яку не зламали ні війни, ні голод, ні зло.
За рід наш прекрасний, що може піднятися з руїни,
Що вміє прощати, яким би життя не було.
Я дякую Богу, що щастям навчив дорожити,
Омріяну волю, як скарб найдорожчий, послав.
Я дякую Богу за сині волошки у житі –
Як неба шматочки у наших просторах серцях.
Я дякую Богу за хліба скоринку духмяну
Як символ любові моїх земляків до землі,
За батьківську хату, з дитинства багату піснями,
За ключ журавлиний у тихій небесній імлі.
Я дякую Богу за мужність, терпіння і силу,
За крик немовляти, за вранішній спів солов'я.
Я дякую Богу за посмішку кожну щасливу,
Щоб стала щасливою з Богом Вітчизна моя.
Я дякую Богу за світле Його воскресіння,
За істинне Слово, за приклад любові й добра.
Я дякую Богу за рідну свою Україну –
Щоб милість Господня навіки над нею була.

С. Рачинець

До заняття 27
Великодні свята

Христос воскрес!

Христос воскрес! Яка велична днина!
Яка любов, і ласка, і краса!
Віддав Господь улюбленого Сина,
Щоб людям всім відкрити небеса.
Христос воскрес! Радійте нині, діти!
Сповнилося найбільше із чудес.
Пропала тьма, і сонце правди світить,
Христос воскрес! Воістину воскрес!

І. Савицька

Воскресіння Христове

Чи пригадуєте ви, діти, як ми святкували Різдво Христове? Тоді ми говорили про те, як у Діви Марії народився Син Божий, якого назвали Ісус. Як ми раділи цій події, які пісні співали народженому Ісусу Христу! Пройшло з тих пір довгих тридцять літ. Ісус став дорослим. Він був мудрою людиною і Сином Божим. Часто навколо нього збиралися люди, і Він повчав їх, як треба жити на землі, щоб досягти Царства Небесного. Христос ходив Своїми ногами по нашій землі, допомагав хворим, немічним, зцілював їх від недуг, проповідував любов і творив добро.

Та були в Ісуса Христа і недоброзичливці, які заздрили Йому і намагалися підбурити проти Нього людей. Ісус не ображався на них, Він їх прощав. Прощав навіть тоді, коли вони били Його і знущалися над Ним.

Лихі люди розіп'яли Його на хресті. І Він помер.

Та коли третього дня жінки прийшли до печери, де було поховане тіло Ісуса, то побачили там ангела, який сповістив їм радісну звістку: «Христос воскрес!» Щасливі жінки відразу розповіли учням Ісуса Христа про цю радісну подію. А незабаром і Сам Христос з'явився своїм учням, і вони дійсно пересвідчились у тому, що Христос не мертвий, Христос живий, Христос воістину воскрес!

З тих пір усі християни, коли настає час Пасхи, вітаються пасхальним вітанням «Христос воскрес!» і чують у відповідь: «Воістину воскрес!»

Передзвін і пасхальний дзвін (Казка)

Стояло на світі місто Майстрів. І хто тільки не жив у цьому місті. Жили тут і горщики, і сукні, і навіть черевички. А на вулиці Дзвонів жили дзвони. Різні у них були заняття: дзвін Благівіст і дзвони Передзвони з самого ранку до храму на молитву всіх збирали. Сильнодзвін у пожежників працював. Побачить де пожежу і давай дзвонити. Та так сильно, так голосно, що вогонь втікав щодуху від такого дзвона. Вчаснодзвін на кораблі працював, слідкував за точністю часу. А найбільшого і найстарішого Дзвона звали Майстром. Він уже на роботу не ходив, а сидів біля хати, грів на сонечку свої чавунні боки і наглядав за маленькими дзвіночками, навчав їх майстерності дзвонярській. Ось підуть Дзвони на роботу, а Майстер збере маленьких дзвіночків і вчить їх дзвонити: дзвін-дон, дзвін-дон, дзвін-дон.

Був серед них і пустун, якого звали Пустодзвін. Нецікаво було йому на одному місці сидіти і дзвони-передзвони розучувати. Побачить Пустодзвін, що задрімав старий Майстер-дзвін, візьме свій язичок у руки, щоб не дзвенів, і побіжить в ліс.

«Для чого мені ця наука? – думає він. – Я й так усе вмю». І як почне дзеленчати на весь ліс – хоч вуха затакай.

Надзвониться донесхочу і озирається довкола: чи чує хто, який він майстер? Тільки від його дзеленчання всі звірі навкруги розбігалися.

Одного разу Пустодзвін зустрів зайчика, який кудись дуже поспішав.

– Куди ти так поспішаєш? – запитує Пустодзвін, – давай пограємось.

– Немає мені коли гратись, біжу послухати, як мій друг Синій Дзвіночок на галявині дзвенить і Бога прославляє, – говорить зайчик. – Та я ледь з дороги не збився: хтось тут недалеко так дзеленчав, що хоч вуха затакай. Раніше за такі пустощі дзвони наказували, язик пустодзвонам знімали.

І зайчик побіг далі, а дзвіночок образився: «Ти бач, язичок знімали! Багато ти розумієш у дзвонах» – подумав він і побіг у протилежному напрямку.

Біжить Пустодзвін по лісу, раптом бачить – летить жайворонок. Дзвіночок до нього:

– Давай пограємось.

– Не можу, – відповідає жайворонок, – я лечу до лісової конвалії послухати дзвони її срібні, щоб у день Воскресіння Христового разом

зі всією природою Бога славити. Та і тобі раджу даремно по лісу не бігати, а то так Пустодзвоном і залишишся.

Замислився дзвіночок. Соромно йому стало. Прибіг він до дідусь-дзвона: «Навчіть мене дзвонити. Хочу майстром стати справжнім». З того часу перестав дзвіночок з уроків втікати, а зранку до вечора дзвонити вчився: дінь-дон, дінь-дон, дінь-дон.

Минув рік, і перетворився дзвіночок із Пустодзвона в гарний Малиновий Передзвін. І ось якось ясним сонячним днем підійшов до нього старший брат Благовіст і говорить:

– Став ти, брате, майстром на славу. Завтра свято – Світле Христове Воскресіння. Звечора підемо до храму Божого, щоб усім повідомити радісну новину – Христос воскрес!

Зрадів дзвіночок, навіть заплакав від радості. А на ранок зібралось багато дзвонів зі всієї округи, і такий дзвін вийшов, що на землі і на небі чути було.

Цілий тиждень не змовкали дзвони, а наш Передзвін намагався від братів не відставати. Пролітав жайворонок, помахав дзвіночку крилами і заспівав пісню, прославляючи Бога. Вся земля, вся природа Господа славилася, і високо під небесами неслась та пісня величальна:

Христос воскрес! – Воістину воскрес!

(За збіркою «Перші кроки»)

До заняття 28 *Великодні свята*

Христос воскрес!

Христос воскрес! Радійте, діти,
Біжіть у поле, у садок,
Збирайте зіллячко і квіти,
Кладіть на Божий хрест вінок!
Нехай бринять і пахнуть квіти,
Нехай почує Божий рай,
Як на землі радіють діти
І звеселяють рідний край.
На вас погляне Божа Мати,
Радіючи, з святих небес...
Збирайтесь, діти, нум співати:
Христос воскрес! Христос воскрес!

Великдень – милий гість

Зима пропала, люта, зла –
Весна воскресла над полями,
Луги змерejala квітками
І нам Великдень принесла.
Встаєм удосвіта. За мить
Побожно з церкви поспішаєм,
"Христос воскрес!" – гуртом співаєм,
І серце радісно тремтить.
У нас Великдень – милий гість,
Його вітаєм гаївками,
Його стрічаєм писанками –
Он на тарілці їх аж шість!

М. Маморський

Великодні дзвони

В небі, в зоряній безодні
Тонуть дзвони великодні,
Тонуть, тонуть, ніби сон,
Б'ють, дзвонять тон у тон.
З ними дума в небо лине,
З ними никне, з ними гине
Тьма заслон.
Гаснуть зорі. Знову світло.
Все радіє, все розквітло.
Зникла сила перепон.
Вся земля – святий амвон!
Сяйвом душі всі облиті
І немає їм на світі
Заборон.

Грицько Чупринка

Христос воскрес!

Христос воскрес! Усе радіє,
Сміється сонечко з небес,
Прозора річечка леліє –
Христос воскрес!

Христос воскрес!
В траві фіалочки зітхають
І пролісок тремтить увесь,
Розквітла яблунька аж сяє
Христос воскрес!
Христос воскрес!
Дзвенять пташки у полі, в лісі;
І дзвін співає до небес,
Де білі хмарки розпливлися –
Христос воскрес!
Христос воскрес!

М. Верес

IV. Мудре слово книги

До заняття 29

Освіта. Для чого людині освіта? Я – школяр, моє місце в школі

... І дасться йому

Маленькому Варфоломію дуже хотілося навчитися читати. Слова лежали перед ним, але він ніяк не міг збагнути їхню таємницю. Скільки не старався запам'ятати дивні значки-літери, а вони все не складались у нього в якийсь зміст.

Ось і старший брат Степан і молодший шестирічний Петро вже навчилися цієї премудрості-грамоти. А для Варфоломія літери так і залишилися окремими значками, без того змісту, який таївся в них, коли їх складають разом.

Варфоломій знав, що є особливі слова, котрі говорив сам Бог. Їх він і хотів відкрити. Мама говорила, що у святих словах Дух Божий, що вони очищають серце, думки, підносять до неба.

Усі діти давно вже навчились читати, лише Варфоломій без кінця промовляв:

– Аз, буки, веді, глагол, добро...

Але...

Вчитель його сварив і карав, однолітки насміхалися з нього.

Батьки непокоїлись. Вони бачили, що Варфоломій був незвичайним хлопчиком. Він був добрий і слухняний. А ось грамота

ніяк не давалася. Дуже переймався і сам Варфоломій. Заховавшись від усіх, хлопчик зі сльозами молився:

– Дай мені, Господи, зрозуміти цю грамоту. Навчи мене, прости і настав.

Він не міг жити без великого дару – Слова Божого – і молився про нього безперестанку.

Чи міг Господь не почути сердечні молитви? Він давно їх чув...

Якось послав батько сина шукати коней, які заблукали на пасовищі. Варфоломій залюбки пішов виконувати доручення. Він любив природу і самотність. У полі під дубом він побачив старця-монаха. Монах молився. Хлопчик не заважав, а почекав осторонь. Старець закінчив святе діло, покликав Варфоломія до себе, благословив і лагідно запитав:

– Що ти хочеш, дитино?

Хлопець щиро розповів про свою біду:

– Мене віддали навчатися грамоті, і більш за все моя душа бажає навчитися читати Слово Боже, але скільки я не стараюсь, ніяк не можу навчитися, не розумію, що мені пояснюють, і дуже тим переймаюся. Помолися за мене Богу, отче святий, попроси у Господа, щоб він відкрив мені цю науку: я вірю, що Бог почує твої молитви.

Розчулений чистотою дитячої душі, підняв до неба руки сивий старець і промовив до Бога свою гарячу молитву. З хвилюванням молився з ним і хлопчик.

Після слова "Амінь" старець дістав маленьку скриньку, обережно вийняв часточку благословенного хліба і дав її Варфоломію:

– Візьми, дитино, це дається тобі як свідчення благодаті Божої і для розуміння Святого Письма. Маленька часточка святого хліба, але велика радість від неї.

Зі сльозами радості прийняв хлопчик загадкову їжу.

– Якщо віриш, дитино, – сказав старець, – то і отримаєш по своїй вірі. А про грамоту не турбуйся: знай, що віднині Господь дасть тобі розуміння книжне, навіть інших повчати будеш.

Монах вже зібрався іти, але хлопчик став умовляти його відвідати їх дім:

– Тато і мама дуже люблять таких як ти, отче! Не позбав їх святого благословення!

Старець пішов з ним. Батьки з любов'ю прийняли гостя, запропонували частування. Монах підійшов до ікон, взяв книгу псалмів і передав її Варфоломію. Хлопчик зник і став

відмовлятися. Йому було соромно знову постати неграмотним перед батьками і братами, але старець наказав читати слово Боже без сумніву.

Варфоломій взяв у святого отця благословення, перехрестився і... почав читати. Він читав чітко, все розуміючи.

Після обіду, прощаючись, старець сказав батькам:

– Знайте, що великим буде ваш син перед Богом і людьми за його добродійне життя! Він багатьох приведе за собою до розуміння Божих Заповідей.

Так і сталося. Варфоломій став великим святым – преподобним Сергієм Радонезьким.

За Б. Ганаго

П'ять талантів п'яти братів

Колись, у далекі-далекі часи, жили на світі чоловік та жінка. Добрі, чесні, працьовиті; подивисься – замилюєшся! І росли ці хороші люди п'ятеро синів. І Бог був прихильний до цієї родини. І щедрість Його була безмежною. Нагородив Він п'ятьох братів талантами: першого – хліб вирощувати, другого – будинки зводити, третього – чарівним пензлем красу творити, четвертого – людям здоров'я повертати, п'ятого – складати вірші та пісні.

А хіба це не найбільша радість для батьків?!

Пестили чоловік та жінка синів. Цілими днями трудилися не покладаючи рук. І не помітили, коли і як заповнили хлопців лінощі.

Зрозуміли батьки, що діти вирости лежебоками, але не могли вже нічого вдіяти. І засмутився Бог: не міг він у ледарів їхні таланти забрати, вони самі мали поділитися Його щедротами з усіма людьми.

Так минуло багато часу. Батьки померли, і будинок став, як пуста. Почали люди обминати будинок, всі стежки до нього позаростали, дикі дерева аж до воріт підступили.

Минуло багато років: може, сто, а може, двісті...

В іншому краю, в інших батька й матері теж росло п'ятеро синів. І всім удалися вони: і розумом, і вродою.

Одного разу наприкінці зими зібралися брати в дорогу. Батьки благословили їх у дорогу:

– Мандруйте по землі, поки молоді, світом милуйтеся, доброго у людей навчайтеся.

Якось зайшли вони далеко-далеко від дому. Підійшли до старого занедбаного будинку, сіли на похиленому ганку, перепочили і

вирішили рушати далі. Аж несподівано бачать: у хатині хтось є. І вони зраділи: от і є де переночувати.

Ох і здивувалися мандрівники, коли увійшли у будинок. Знадвору занедбаний, старий, а всередині все доглянуто, сяє чистотою, палає камін, свічки горять, немов тут на гостей чекають. Ще більше здивувалися, коли побачили, що господарі будинку – п'ятеро братів, їхні ровесники.

Брати-мандрівники розповіли про свої дорожні пригоди. Потім настала черга братів-господарів. Повідали вони, як дні свої в лінощах та байдикуванні витрачали, як не зуміли принести людям радості, як поховали в собі таланти, подаровані Богом. А опам'яталися – було вже пізно. Так розсудив Бог:

– Сидітимете зачиненими в своєму будинку і ні жити, ні вмерти не зможете, доки не прийдуть і не візьмуть ваше уміння інші п'ятеро братів.

Розповідали про це брати з гіркотою, але найбільш журилися, що не за власні заслуги одержав кожний з них щедрий дар, а за доброту і працьовитість батька та матері.

– Чи згодні ви взяти таланти, але не просто взяти, а докласти до них праці?! Я, – сказав старший брат, – маю талант вирощувати хліб.

– А я, – сказав другий, – будинки зводити.

– Я – чарівним пензлем красу творити.

– Я, – сказав четвертий, – людям здоров'я повертати.

– А я, – дійшла черга до наймолодшого, і він заспівав мелодійну пісню, – радо передам тобі, друже, моє вміння складати вірші та пісні! Хочеш?

– Звичайно, хочу, вигукнув наймолодший з гостей. Брати усміхнулися:

– Ми охоче візьмемо ваші таланти, а праці ми не боїмося.

Довго розмовляли вони, далеко за північ погасили свічки.

Вранці прокинулися брати-мандрівники, нічого зрозуміти не можуть. Сплять вони на галявині, серед високих яворів.

Встали брати-мандрівники, швидко зібралися в дорогу. Повернулися брати до рідної домівки. Найстарший поле засіяв. Та так уміло, так гарно, що навіть старі люди перед тим полем шапки знімали. Другий брат будівельником став. А як добре в його будинках жилося! Третій малював: біля його картин дихалося легко, теплі весняні кольори звеселяли душу. Четвертий людей лікував – і не стало в околиці хворих, а добра слава про чудесного лікаря по всій

землі полинула. Молодший брат співав пісні, та такі чарівні, та так гарно!

Полюбили люди талановитих братів. Радіє, дивлячись на них, Господь. Й самим їм добре. Та іноді хочеться їм вирушити в мандри по білому світу. Але на все свій час: зараз їхня пора працювати для людей, адже життя коротке, а треба встигнути стільки хорошого зробити – і за себе, і за тих п'яťох.

За Н. Суходольською-Сєдовою

Правила поведінки для учнів за Іваном Гуревичем

(1851 рік)

– люблю, шаную, слухаю батьків, бо вони мене годують, до школи посилають і для мого добра стараються;

– люблю, поважаю і слухаю мого вчителя, бо він розум мій просвічує, вдосконалює, мене доброму і корисному навчає;

– встаю рано, зразу ж вмиваюсь, розчісуюсь, одягаюсь і Господу Богу молюся; після молитви батькам вклоняюсь, снідаю і йду до школи з великим бажанням;

– по дорозі до школи не зупиняюсь, не біжу, не кричу, не пустую, старшим уклоняюсь, воза не чіпаюсь, вважаю, щоб книжок не загубив;

– як до школи прийду – вітаюся з учнями і сідаю собі на призначене місце;

– в школі не пустую, не кричу, не плачу, сиджу тихо, дивлюся в книжку або на дошку, уважно слухаю все, що вчитель розповідає, роблю те, що велять;

– зі школи не виходжу без потреби, в жодному місці не чіпаю і не беру, що не моє, і нікому найменшої шкоди не роблю, знайдене відразу повертаю;

– не суперечу ніколи моїм батькам і вчителіві, якщо вони мене кличуть, то відразу йду, те, що мені кажуть, роблю, бо добре знаю, що впертим бути не годиться;

– якщо мене хтось до чогось намовляє, того не слухаю, з невихованими і розпущеними учнями не воджуся ніколи;

– опираюся злomu, бо як відразу не супротивлюся, то воно в мені закорениться; стережусь неправду говорить, бо знаю: хто один раз збрехав, тому рідко хто більше повірить.

До заняття 30
День слов'янської писемності та культури. Слов'янська азбука

Ангел з неба сповістив
Радісну новину,
Що Господь благословив
Вчитися дитину.
Будуть буквочки вивчати
Хлопчики й дівчата,
Щоб молитвочки читати
За маму й за тата.

Л. Міщук

Як Федько робив уроки

Не хочеться Федькові домашнє завдання виконувати. Прийде зі школи, покладе книжки, пообідає та й іде гуляти до вечора. Увечері сяде, швиденько сяк-так перепише вправи. А задачу, буває, й не розв'яже.

А то якось Федько прийшов, пообідав. Хотів іти гуляти, а мама йому:

– Пороби уроки, тоді гуляй.

Федько сів за стіл, переписав мерщій вправу, розв'язав задачу, бо легенька була.

Бачить мама, що Федько написав дуже погано.

– Перепиши красиво, – каже йому.

Не хочеться Федькові писати, та нічого не поробиш. Переписав він ту вправу й задачу, а мама не задоволена.

– Ти знову поспіхом нашкрябав. Зроби як слід, бо гуляти сьогодні не підеш.

Федько довго плакав, так не хотілось йому ще раз переписувати. Але подумав: «Як напишу погано, мама знову заставить переробити».

Постарався. Написав-таки красиво.

Увечері повернувся батько з роботи й питає маму:

– Ну, як Федько вчиться? Як він уроки сьогодні готував?

– Добре працює наш Федько, – похвалила мама. – Написав раз – не сподобалось йому, написав удруге – не сподобалось. Він переписав утретє – чисто, красиво. Покажи, Федьку.

Федько поклав зошити батькові на стіл.

– Молодець, Федьку, – мовить батько. – Ти стаєш справжньою людиною.

Федько почервонів.

В. Сухомлинський

До заняття 31

Казка – бажання чуда, радості, ствердження добра.

Всепереможна сила Добра у світі казкових героїв

Курча з неспокійним серцем

Жило на світі маленьке дурненьке курча. Це маленьке курча захотіло якось долетіти до Бога, що, звичайно ж, було не так уже й нерозумно.

«Напевне, треба полетіти високо-високо, – подумало воно, – але я не вмю літати так високо, щоб долетіти до Бога».

І курча вирушило у подорож, щоби знайти когось, хто пояснить, як долетіти до Бога.

Йшло воно собі, йшло та й зустріло козу. Курча дуже зраділо, бо подумало: «Звичайно ж, велика коза допоможе мені!»

Але у кози зникло маленьке козенятко, і вона була вкрай занепокоєна. Коза сумно поглянула на курча та запитала:

– Ти можеш допомогти мені знайти моє маленьке козенятко?

– Знайти козенятко? О Господи, звичайно ж, ні! Мені ніколи. Мені необхідно навчитися літати високо, щоби долетіти до Бога, – відповіло курча й пішло собі геть.

Невдовзі воно зустріло маленького хлопчика, який шукав загублену монетку.

– Ти не знаєш, як долетіти до Бога? – запитало його курчатко.

– Ні, вибач, я не знаю, як літати, – сказав хлопчик і попросив, – допоможи мені, будь ласка, відшукати монетку.

– Допомогти тобі? Мені ніколи. Мені потрібно долетіти до Бога! – відповіло курча та й покрокувало геть.

Через деякий час воно вже проходило повз маленьку дівчинку, чия повітряна кулька залетіла на дерево.

– О курчатко, піднімись на дерево та дістань мені кульку, – попросила дівчинка.

– Вибач, не можу, – відповіло курча, – я зайняте. Мушу знайти того, хто допоможе мені долетіти до Бога! Твоя кулька не може зарадити мені у цьому, – і воно зібралося йти далі.

Але маленька розумниця покликала курча:

– Ей, дурненьке курчатко, повернися! Я знаю, як знайти Бога!

– Ти?! Ти ж така мала, у тебе навіть крилець немає, – не повірило курча.

– Зате я знаю, як знайти Бога, бо мама і тато читають мені священні книжки вечорами. А ти знаєш, про що йдеться у тих книжках?

– То про що ж там ідеться? – перепитало курча, присівши біля дівчинки.

– Вони розповідають, що ти повинен зробити для Бога кімнату в своєму серці!

– У моєму серці?! – здивувалося курча.

– Так, і поселити Бога туди. А поселити Бога у своєму серці - означає стати щасливим. І найлегше відчутти себе щасливим тоді, коли ти допоможеш кому-небудь, – пояснила маленька.

– Ну, можливо, й так, – недовіжливо відповіло курча, – не знаю, я ніколи не намагався робити цього.

– Ти навіть ніколи не намагався?! Але ж ти можеш спробувати зробити це просто зараз, – і дівчинка поглянула на кульку.

– О, так, твоя правда, – сказало курча та скочило на дерево, щоб дістати кульку.

Коли воно спустилося з кулькою, очі дівчинки сяяли такою радістю, що курча відчуло якийсь ніжний щем у серці. «О, так, це доволі приємно», – подумало воно.

– Якщо ти дізнаєшся, що ще хтось потребує твоєї допомоги... – однак дівчинка не встигла закінчити думку, бо курчатко зірвалося з місця та чимдуж побігло.

Як ти гадаєш, куди воно побігло?

С. Ален

Заняття 32

***Свято Матері (Три матері: та, що народила, Мати-Україна,
Мати усіх християн)***

Благослови нас, Божа Мати

До тебе, Пресвята, з квітками
Ідем ми, діти, мов до мами,
Схиляємось до ніг твоїх,
До шати білої, мов сніг.
Благослови нас, Божа Мати,
На славу Богові зростати,
На радість людям і батькам –
Допомагай, Пречиста, нам!
Не просим скарбів-самоцвітів,
Від них немає щастя в світі –
Та силу подаруй нам Ти
У чеснотах, доброті зрости.
Знання і мудрість дай здобути,
Збороти всяке лихо люте.
І ласку нам святу подай
Розвеселити рідний край!

Р. Завадович

Серце матері

Одного разу сидів я на лавочці в парку. Недалеко від мене на гілку сіла синичка. Вона тримала в дзьобу хробачка. Десь роздобула собі на сніданок. Раптом із землі почувся писк горобеняти. Я підійшов до нього. Воно, видно, випало із гнізда. Горобеня було ще без пір'я і повернутись до гнізда не могло. Несподівано на синичку, що сиділа на гілці, напав горобець. Він хотів відняти в неї хробачка. Синичка ж не віддавала. Між ними зчинилась бійка. І тоді хробачок із дзьобика синички випав на землю. Бійка тривала ще довго. Врешті-решт горобець утік у кущі. Синичка заспокоїлась. Вона оглянулася і злетіла на землю. У траві знайшла свого хробачка. Побачило це горобеня. Воно роззявляло дзьобика й пищало. Горобеня хотіло їсти.

Синичка зупинилася. Горобеня тріпотіло крильцями в траві, хотіло до синички. Синичка підскочила до горобеняти. Вона ткнула в роззявлений дзьоб горобеняти свого хробачка. Потім щось пропищала, спурхнула і зникла.

Я подумав: синичка зі старим горобцем билась, не хотіла віддати йому свого хробачка, а маленькому горобеняті сама ткнула в дзьобик.

Чому це так? Подумайте, діти.

За П. Ходченком

Мама просить

Мама просить: – Мий посуду.
Ну, а я кажу: – Не буду.
Бачиш, зайнята я трішки,
Шию шапочки для кішки.
Мама просить: – Мий підлогу.
Та мені тут не до того.
– Бачиш, я розводжу фарби,
Намалюю ляльку Барбі.
А ще хочу погуляти,
Часу в мене небагато.
Мама просить мене: – Доню,
Вистав квіти на осоння,
Дай водички їм напитись.
– Хочу мультики дивитись.
Знову я причину маю,
Мамі не допомагаю.
Може, так було б ще й досі,
Розлінилася б я зовсім,
Та Христос прийшов до мене,
У моє життя щоденне.
Розповів про царство Боже –
В ньому жити може кожний,
Тільки слухатись потрібно
Того, хто годує хлібом,
Хто пільму розвіяв світлом,
Став Спасителем для світу.
А тепер скажу вам правду:
Маму слухаюсь завжди,
Беручись до праці змалку,
Стала справжня християнка.

С. Рачинець

Подарунок

Настала весна. Багато клопотів з'явилося у звірів та птахів. Всі вони чепурили свої оселі, лісові галявини. Та найбільше метушилися малята, потай від усіх готуючи подарунки, адже незабаром – мамине свято. У цей день на головній лісовій галявині мали зібратися

найповажніші мешканці лісу й вирішити, кому ж присудити головний приз за найкращий подарунок.

Засмучений, сидів у своїй хатинці лише зайчик Сіра Шубка. Йому теж хотілося порадувати маму, проте він ніяк не міг придумати для неї подарунки.

Ось зайчик вийшов надвір. На горбочку, якраз біля головної галявини, побачив зайчик блакитну квіточку на тонкій стеблині.

– Хто ти? – запитало зайченя.

– Пролісок, – відказала квіточка. – Дуже соромно не знати мене, адже розквітаю я щовесни.

– Це моя перша весна, – зніяковіло зайченя, – тому й не чув про тебе.

– Ага, он воно що! – розсміявся пролісок. – А чому ти такий засмучений?

– Як же мені не сумувати? Завтра мамине свято, а я подарунка ще не маю.

Пролісок співчутливо подивився на зайчика, трохи подумав та й каже:

– То, може, візьми мене та й подаруй своїй мамі...

– Як же я візьму?! – розгубилося зайченя. – Ти ж тоді не будеш рости.

– Звісно, не буду, – зітхнув пролісок, – але ж ти не маєш подарунка. Всі матимуть, а ти – ні.

– Дякую тобі, проліску, – раптово зраділо зайченя. – Тепер я знаю, що подарувати мамі!

І ось в день свята мам геть усі малята прийшли на головну лісову галявину. Кожне з них принесло дбайливо загорнений у торішне листя подарунок. Тільки у Сірої Шубки в лапках не було нічого.

Подарунки малят були й справді напрочуд гарні: різьблені скриньки й розфарбовані мисочки, горішки і ткані рушнички, вишивані серветки й намисто з шипшини. Нарешті дійшла черга й до Сірої Шубки. Зайченя взяло маму за лапку й повело на горбочок: там синіла квітка.

– Я дарую тобі, матусю, ось цього проліска. Тільки зірвати його не міг, адже він тоді не ростиме.

– Дякую тобі, мій любий синочку, – розчулилася зайчиха. – Дякую за чудовий подарунок!

Коли ж усі подарунки були вручені мамам, до лісових мешканців звернувся ведмідь на ймення Буркотун:

– Ми тут порадилися й вирішили головний приз віддати зайчикові Сірій Шубці.

– Ура! – кричали звірята, бо сподобалися слова старого ведмедя.

– Тримай міцно! – Буркотун подав знікковілому зайченяті лозяного кошика, вщерть наповненого рожевобокими яблуками, ще восени зірваними з лісової яблуньки. – Їж на здоров'я, та не забудь маму почастувати. – Буркотун весело примружив очі.

– Не забуду! – сказало зайченя й подало кошик з яблуками мамі.

За М. Пономаренко

Присяга трьом матерям

Хто у radoщах і в горі

Завше поруч з нами?

Це, звичайно, перша ненька –

Наша рідна мама.

Хто для щирих українців

На землі єдина?

Це, звичайно, друга ненька –

Наша Україна.

Хто живе у кожному серці

І у кожній хаті?

Це, звичайно, третя ненька –

Наша Божа Матір.

Рідна мамо, Україно,

Свята Матір Божа!

Согрішити перед вами

З нас ніхто не зможе.

Тож одвіку і довіку

Присягнемо свято

Тобі, мамо, Україні,

Й тобі, Божа Мати.

А. Костецький

До заняття 33

Дивуємося красою світу (Все це – дари Божі)

Бог створив спочатку світ,

Сонце, місяць, зорі ясні,

Всю красу створив для нас –
Землю цю створив прекрасну.
Голубі небес простори
Й всі надзоряні світи
Мені виразно говорять:
Господи, створив все ти.
Гори, доли і рівнини
Та барвистії поля
Голосно вістять щоднини:
Господи, Твоя земля.
Квіти, трави, всі рослини,
І пташиний увесь світ
Сповідують щогодини:
Бог – Творець з предвічних літ.
Океан, річки і море
Хвилі гонять, виграють,
Промовисто всім говорять,
Бог дав волю їм і путь.
Боже добрий, Боже милий,
Чарівна природа всюди,
Все рука Твоя створила,
Щоб щасливо жили люди.

За С. Рачинець

Риби-чистильники

Всі ми добре знаємо, що зуби потрібно чистити регулярно, щоб на них не було залишків їжі, від яких псуються зуби.

У світі є багато великих риб, які плавають морями і океанами в пошуках їжі, а поміж них є і хижі риби, які живляться маленькими рибками. Після смачного обіду в них у роті залишаються крихти їжі, які можуть зашкодити їхнім зубам. Зубних щіток у риб немає. Як же вони чистять свої зуби?

Отож, деякі види риб просто «відправляються на пункт очищення» і стають там у чергу. Тут відбувається дещо незвичайне: великі риби відкривають свої роти і туди запливають креветки і рибки-чистильники. Вони плавають там вперед і назад, очищуючи зуби риб-хижаків від залишків їжі. Коли робота закінчена, великі риби відкривають роти і чистильники випливають з нього неушкодженими.

Серед рифів живе рифовий окунь, який може змінювати колір свого тіла, коли йому потрібна чистка. Він у цей час починає червоніти. Риби-губанчики, помітивши це, вистрибують із своїх схованок і починають чистку рота окуня.

Виникає питання: чому великі риби, які постійно живляться маленькими рибками, не з'їдають їх під час чистки зубів? Відповідь однозначна: тому що Бог створив їх готовими до співіснування. І на цьому прикладі нам вкотре відкривається премудрість творіння Божого.

«Дивні діла Твої, Господи...»

(За збіркою «Православна школа»)

Травневий жук

Зібралися одного разу хлопчики у полі погуляти. Вони хотіли назбирати рослин.

Миколка, бачачи, як старші хлопці збирають різні трави й квіти, і сам рвав усе, що потрапляло під руку, і ховав до свого ящика.

Почало сутеніти, коли хлопчики зібралися додому. Всі були бадьорі та веселі, неначе тільки-но вийшли з дому, і тільки найменшенькі – Миколка з Володею – ледве пересували ноги і добряче відстали.

Старші хлопці частенько озиралися та покрикували: «Чого ви там, карапузики, застряли? Повзійте швидше!»

Йдучи алеєю, Миколка запитав Володю: «Скажи, будь ласка, що ото літає та голосно дзижчить?» «Хрущі», – відповів Володя і спробував упіймати жука, що саме пролітав повз них. Йому це вдалося, він присів на камінь, дістав із кишені нитку та прив'язав жука за лапку, потім відпустив його, наскільки це дозволяла зробити нитка, і заспівав: «Лети, лети, мій жучку, високо, далеко!» А сам, не випускаючи з рук нитку, біг за жуком.

Сподобалася ця забавка й Миколці, тож він почав просити Володю, щоб той спіймав і йому жука. І тільки-но Володя виконав прохання, як Миколка теж прив'язав свого жука за лапку та пустив літати, а сам бігав за ним.

Старші хлопчики були далеко, тож нічого не могли бачити, інакше вони не дозволили б так знущатися з бідолашних жуків.

Миколка забув про втому; вони з Володею весело бігли, доки не наздогнали старших. «Ховай швидше жука до ящика, – тихо попередив Володя, – краще завтра з ним пограєшся».

Посадив Миколка жука до ящика, де бідоласі довелося мучитися, доки сам Миколка спав у своєму ліжку. На щастя, ящик причинявся не щільно, бо інакше бідний полонений задихнувся б.

Раптом серед ночі почув Миколка дзижчання хруща: спочатку здалеку, потім усе ближче та ближче і, нарешті, почулося біля самісінького Миколчиного ліжка. Хлопчик із цікавістю подивився у той бік, звідки долинали звуки, і заціпенів від жаху: просто на нього летів величезний, людського зросту, хрущ. Сердитими очима він дивився на свого мучителя і дзижчав, та так зрозуміло, ніби говорив людською мовою: «Злий хлопчику, що ти зі мною зробив?! Від твоєї мотузки у мене лапка болить, адже ми, комахи, теж страждаємо від болю, як і ви, люди! Щоб і ти відчув, якого болю мені завдав, я теж прив'яжу тебе за ногу мотузкою!»

І не встиг Миколка отямитися, як на нозі у нього опинилася мотузка. Злякався хлопчик, вистрибнув з ліжка та кинувся бігти, але мотузка не пускає, все міцніше й болючіше врізається в ногу.

– Відпусти, відпусти, ніколи більше не мучитиму жуків! – слізно благав Миколка. Але жук так сильно потяг за мотузку, що хлопчик не втримався, упав на підлогу і з гучним криком... прокинувся. На крик прибігла Миколчина мама і запитала:

– Що трапилось?!

– Жук! Жук! – бурмотів переляканий хлопчик.

– Тут ніякого жука немає, – заспокоювала мама. – Звідки це ти вигдавав таке?

– Великий хрущ прив'язав мене мотузкою за ногу і тягнув за собою!

– Це тобі наснилося. Спи, синку, спокійно.

Миколка й сам тепер зрозумів, що жук йому наснився.

Усе ще під впливом страшного сну він заплакав і розповів мамі, як вони вчора з Володею прив'язували жуків.

– Недобре, недобре, Миколко, так чинити, – похитала головою мама. – Страшний сон наснився тобі як покарання за те, що ти мучив бідолашного жука. Йому було дуже боляче. Попроси Бога, щоб він простив тебе, і обіцяй ніколи більше так не робити. А жука потрібно негайно відпустити.

Удвох із мамою вони випустили жука, який швидко зник у темряві ночі. Вже потім опустився Миколка на коліна та почав голосно молитися: «Милый Боже, прости мене за те, що я мучив

жука. Ніколи-ніколи не робитиму більше цього!» Далі хлопчик ліг і солодко заснув до ранку.

Після цього випадку Миколка не тільки сам не знущався з тварин, але й товаришам не дозволяв цього робити. Коли ж хлопчики його не слухалися, він розповідав їм про свій страшний сон, який на все життя закарбувався у його пам'яті.

За А. Нейоловою

До заняття 34 *Краса храму Божого (екскурсія до храму)*

Воскова свічечка

Бабуся Катерина зняла зі столу скатерку й на гладенькій стільниці заходилася сукати свічечку, що ставала круглою і довгою, як олівець.

– Бабусю, а свічечка з пластиліну? – допитувалась Наталя.

– Ні, онучко, з воску. Віск виробляє не фабрика, а бджоли. Він – з пилку, що жовтіє на польових квітах. Чуєш, як пахне полем?

– Чую, – принюхавшись, мовила Наталя.

У хаті й справді пахло польовими квітами...

У неділю бабуся Катерина взяла Наталю з собою до церкви. Там гарно співали півчі. Перед іконами горіло багато воскових свічечок.

– Поставимо нашу свічечку перед іконою Божої Матері, – пошепки сказала бабуся.

– Навіщо? – поцікавилась Наталя.

– Щоб горіла для тебе, онучко.

– Як це для мене?

– А так. Свічечка горітиме – меншатиме, а ти од того більшатимеш – ростимеш. Будеш дивитися на іскру, на свічечку – мудрішатимеш, захочеться тобі робити добро.

– Яке?

– Свічечка в церкві підкаже тобі самій подумати, яке.

Наталя дивилась на ікону Божої Матері з дитям на руках, на вогник свічечки, що промінився, як ранкове сонечко, – і їй уявлявся хлопчик Олексійко, що жив за греблею. У нього померли тато й мама – він був сиротою, бідував при глухій старій бабусі Ганні.

Наталя думала про Олексійка й відчувала, як підростає, мудрішає та добрішає.

Повертаючись із церкви додому, дівчинка сказала бабусі Катерині:

– Як мама спече сьогодні пиріжки з яблуками, ми не самі їх будемо їсти, а я однесу пиріжків і Олексійкові, бо він бідний – не має тата, мами.

– Це ж хто тебе напоумив? – поцікавилась бабуся.

– Воскова свічечка, – трішки подумавши, відповіла дівчинка.

(За журналом «Розкажіть онуку»)

ЗМІСТ

I. Світ, наповнений любов'ю

До заняття 1. Я пізнаю світ. Краса навколишнього світу. Діти і природа

До заняття 2. Мудрість створеного світу. Творець. Дні творення

До заняття 3. Світ природи. Постійність та змінність Божого світу. Пори року.

Спостереження за природою

До заняття 4. Людина – вінець творіння. Душа людини. Життя перших людей у раю

До заняття 5. Турбота Творця про нас

До заняття 6. Ангельський світ. Ангел-хранитель. День тезоімеництва. Традиція святкування: вітання рідних, друзів

До заняття 7. Плоди земні. Хліб земний та небесний. Розповідь про мандрювання зернятка

До заняття 8. Світ потребує нашої любові. Бережимо красу природи!

II. Моя родина

До заняття 9. Наш рід. Ми – християни

До заняття 10. Мамині радощі та турботи

До заняття 11. Шануй своїх батьків

До заняття 12. Любов – основа родинної єдності

До заняття 13. Творити непомітно добро людям. Життя святого Миколая

До заняття 14. Свято в твоїй родині. Гостинність

До заняття 15. Різдво Христове. Підготовка до свята

До заняття 16. Святвечір у родині

III. Добротолюбіє

До заняття 17. Життя прожити – хороші справи зробити

До заняття 18. Ввічлива людина: яка вона?

До заняття 19. Милосердя та співчуття

До заняття 20. Лагідність та гнів. Читання повчальних оповідань

До заняття 21. Доброзичливість і вдячність

До заняття 22. Стриманість бажань. Послух

До заняття 23. Чесність та правдивість

До заняття 24. Скромність прикрашає людину

До заняття 25. Добрі та погані вчинки

До заняття 26. Дорога до правдивого життя

До заняття 27. Великодні свята

До заняття 28. Великодні свята

IV. Мудре слово книги

До заняття 29. Освіта. Для чого людині освіта? Я – школяр, моє місце в школі

До заняття 30. День слов'янської писемності та культури. Слов'янська азбука

До заняття 31. Казка – бажання чуда, радості, ствердження добра. Всепереможна сила Добра у світі казкових героїв

Заняття 32. Свято Матері (Три матері: та, що народила, Мати-Україна, Мати усіх християн)

До заняття 33. Дивуємося красою світу (Все це – дари Божі)

До заняття 34. Краса храму Божого (екскурсія до храму)